

Utjecaj financijskih kriza na nacionalno gospodarstvo

Breznički, Zoran

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:989333>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

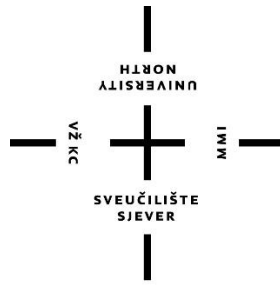
Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

**Sveučilište
Sjever**

Završni rad br. 83/PMM/2017

**UTJECAJ FINANCIJSKIH KRIZA NA
NACIONALNO GOSPODARSTVO**

Zoran Breznički, 0025/2013

Koprivnica, rujan 2017. godine

Prijava završnog rada

Definiranje teme završnog rada i povjerenstva

ODJEL	Odjel za poslovanje i menadžment u medijima		
PRISTUPNIK	Zoran Breznički	MATIČNI BROJ	0025/2013
DATUM	25.09.2017	KOLEGIJ	Poslovne financije i financijski menadžment
NASLOV RADA	Utjecaj financijskih kriza na nacionalno gospodarstvo		
NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU	The impact of financial crises on the national economy		
MENTOR	Ivana Martinčević, univ.spec.oec.	ZVANJE	predavač
ČLANOVI POVJERENSTVA	1. Vesna Sesar, univ.spec.oec., predsjednik		
	2. dr.sc. Ana Globočnik Žunac, član		
	3. Ivana Martinčević, univ.spec.oec., mentor		
	4. mr.sc. Ana Mulović, zamjenski član		
	5. _____		

Zadatak završnog rada

BROJ	83/PMM/2017
OPIS	Svjetska ekonomska kriza, odnosno financijska kriza kao ključni faktor koji će potaknuti korjenite promjene u postojećim ekonomskim strukturama, razvojem i posljedicama ukazala je na neodrživost tržišnog fundamentalizma. Ključna hipoteza ovog rada zauzima stajalište kako je globalna financijska kriza imala značajan utjecaj na nacionalno gospodarstvo Hrvatske, ali se ipak ključni faktori postojećeg stanja moraju potražiti u uzrocima generiranim i zapostavljenim u protekla dva desetljeća razvoja. Veliki ekonomski poremećaj koji se dogodio nije zaobišao ni Hrvatsku. Naime, iako je stigla s malim zakašnjenjem, kriza je imala velike posljedice na hrvatsko gospodarstvo. Mnoge male i velike tvrtke su propale, došlo je do rasta stope nezaposlenosti, pada izravnih stranih ulaganja te pada stope BDP-a. Stoga je glavni cilj rada istražiti upravo posljedice kriza na nacionalno gospodarstvo Republike Hrvatske.

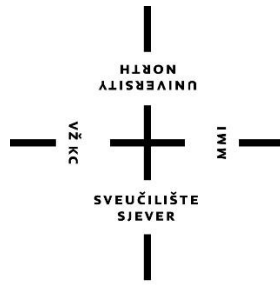
ZADATAK URUČEN

26.3.2017

POTPIS MENTORA

SVEUČILIŠTE
SJEVER

**Sveučilište
Sjever**

POSLOVANJE I MENADŽMENT U MEDIJIMA

Završni rad br. 83/PMM/2017

**UTJECAJ FINANCIJSKIH KRIZA NA
NACIONALNO GOSPODARSTVO**

Student

Zoran Breznički, 0025/2013

Mentor

Ivana Martinčević, univ.spec.oec

Koprivnica, ruian 2017. godine

Predgovor

Tijekom mojeg studiranja prolazio sam kroz razne nedoumice vezano uz ekonomsko stanje u našoj državi ali i u svijetu. Shvatio sam da je naša ekonomija samo preslika ekonomskog stanja ostalih zapadnjačkih država. Učeći činjenice tijekom mojeg školovanja počeo sam uviđati srž problema današnjeg ekonomskog sustava i odlučio sam napisati rad o tome kako bih razjasnio sebi i ostalima gdje leži glavni problem gospodarstva naše zemlje.

Veliko hvala mojim profesorima koji su mi nesebično pomagali tokom mog studiranja, hvala na velikoj potpori u studentskim danima. Ponekad sam morao uložiti velike napore, ali sve se isplatilo. Najviše se zahvaljujem mom mentoru koji mi je pomogao prilikom izrade mog završnog rada, krune mog studiranja!

Sažetak

Svjetska ekonomska kriza, odnosno financijska kriza kao ključni faktor koji će potaknuti korjenite promjene u postojećim ekonomskim strukturama, razvojem i posljedicama ukazala je na neodrživost tržišnog fundamentalizma.

Ključna hipoteza ovog rada zauzima stajalište kako je globalna financijska kriza imala značajan utjecaj na nacionalno gospodarstvo Hrvatske, ali se ipak ključni faktori postojećeg stanja moraju potražiti u uzrocima generiranim i zapostavljenim u protekla dva desetljeća razvoja.

Veliki ekonomski poremećaj koji se dogodio nije zaobišao ni Hrvatsku. Naime, iako je stigla s malim zakašnjenjem, kriza je imala velike posljedice na hrvatsko gospodarstvo. Mnoge male i velike tvrtke su propale, došlo je do rasta stope nezaposlenosti, pada izravnih stranih ulaganja te pada stope BDP-a.

Na posljertku, globalna financijska kriza koja je nastupila ponovno je potaknula velike rasprave među vodećim svjetskim ekonomistima, s jedne strane nalaze se pobornici neoliberalne doktrine, a s druge strane pobornici državnog intervencionizma.

Ključne riječi: financijska kriza, BDP, nezaposlenost, razvoj, posljedice

Abstract

The global economic crisis is a key factor that will encourage rooted changes in the existing economic structures, development and consequences. It has shown the unsustainability of market fundamentalism.

The key hypothesis of this paper is about how the global financial crisis has a significant impact on the national economy of Croatia, but the key factors of the current state have to be found in the causes generated and neglected in the past two decades of development.

The great economic disorder that happened, hadn't passed Croatia as well. Namely, although it came with a slight delay, the crisis had major repercussions on the Croatian economy. Many small and large companies have failed, rising unemployment rates, falling foreign direct investment and falling GDP rates.

In the end, the global financial crisis that has emerged again, sparked great discussions among the world's leading economists, on the one hand there are advocates of the neoliberal doctrine, and on the other side are advocates of state interventionism.

Key words: financial crisis, GDP, unemployment, development, consequences

Popis korištenih kratica

SAD- Sjedinjene Američke države

FED- Federalne rezerve

MMF- Međunarodni monetarni fond

WTO- Svjetska trgovinska organizacija

BDP- Bruto domaći proizvod

FDI- foreign direct investment

EUR- valuta euro

IGH-institut građevine Hrvatske

GPP-gross domestic product

SADRŽAJ

Zoran Breznički, 0025/2013	1
Sažetak	6
1. Uvod.....	1
2. Financijske krize	2
2.1. Pojam i vrste financijskih kriza	2
2.1.1. Bankarska kriza.....	4
2.1.2. Valutna kriza.....	8
2.1.3. Dužnička kriza	9
2.1.4. Špekulativna kriza.....	9
2.2. Uzroci financijskih kriza.....	10
2.2.1. Porast kamatnih stopa	10
2.2.2. Porast nesigurnosti	11
2.2.3. Učinci tržišne vrijednosti imovine na bilance.....	11
2.2.4. Problemi u bankarskom sektoru	12
2.2.5. Špekulativni napadi na tečaj domaće valute	12
2.3. Financijska kriza od 2007. godine	13
2.4. Utjecaj krize na nacionalno gospodarstvo	17
3. Utjecaj financijske krize na Hrvatsku	19
3.1. Izravna strana ulaganja u Hrvatskoj i tranzicijskim zemljama	19
3.2. Stopa nezaposlenosti u Hrvatskoj i tranzicijskim zemljama	22
3.3. Kretanje stope rasta BDP-a u Hrvatskoj i tranzicijskim zemljama	24
3.4. Posljedice krize na poslovanje hrvatskih poduzeća	28
3.4.1. Analiza građevinskog sektora	29
3.4.2. Analiza prehrambene industrije	33

3.4.3. Analiza bankarske industrije.....	37
4. Zaključak	44
5. Literatura.....	46
Popis tablica.....	48
Popis grafova	48
Popis slika.....	49

1. Uvod

Okruženje u kojem poduzeća posluju je nesigurno (odnosno turbulentno), stoga se poduzeća suočavaju s brojnim naglim i neočekivanim, a samim time i nepredvidivim promjenama. Temeljni čimbenici uspjeha u današnjem vremenu svakodnevnih turbulentnih zbivanja i dinamičnim promjena u poslovanju postaju brzina odlučivanja i provođenja odluka, sposobnost prilagođavanja i promišljanja unaprijed, brzina reagiranja te smanjenje i ovladavanje kompleksnošću.

Svjetska ekonomska povijest se od početka 20. stoljeća više puta suočavala sa financijskim krizama manjih ili većih razmjera: velika recesija 1929. - 1933. godine, latinoamerička kriza iz 1982. godine, azijska financijska kriza iz 1997. -1998. godine i brojne druge. Snažna i veoma brza globalizacija cjelokupnih svjetskih gospodarskih kretanja uzrokovala je učestalost i raširenost takvih incidenata, istovremeno generirajući učinak prenošenja krize, čime se u punoj mjeri razotkrila osjetljivost svjetskog financijskog sustava.

Financijska kriza začeta u Sjedinjenim Američkim Državama proširila se na ostatak svijeta te je stekla naziv „Prva globalna financijska kriza 21. stoljeća“. Kao što se dogodi nakon svake krize, dolazi do odbacivanja i negiranja starih teorija i doktrina, na čije mjesto stupaju nove. Nakon skoro pola stoljeća dominacije intervencionističkih ideologija, rješenja za krizu koja je obilježila sredinu 70-tih godina prošlog stoljeća, utrla su put ponovnoj afirmaciji liberalističkih misli.

Postalo je sasvim jasno da je i aktualna financijska kriza dobila globalne razmjere i da se sa financijske sfere sve više prenosi na realnu sferu većine zemalja svijeta. Započela je u prvom kvartalu 2007. godine u SAD, na hipotekarnom tržištu, a zatim se krajem iste godine prenijela u Europu, na bankarski sektor i ostale segmente financijskog tržišta. Svoj vrhunac je dostigla na kraju trećeg kvartala 2008. godine na tržištu kapitala, a 2009. godine zabilježen je značajan pad privredne aktivnosti i pojava recesije u mnogim zemljama svijeta. Posljedica krize su veliki broj bankrota poduzeća, spajanja i preuzimanja poduzeća, što je primoralo vlade država na bolne intervencije i rezove, koji imati trajniji utjecaj na promjenu financijskog sustava u svijetu. Naravno, kriza nije zaobišla niti Hrvatsku.

2. Financijske krize

Drugo poglavlje rada daje definiranje pojma i vrste financijskih kriza, kao i uvid u razvoj posljednje globalne financijske krize. Također, detaljno su objašnjeni sami počeci krize te njeno „buktanje“, na koji se način stanovništvo borilo s krizom te u čemu su pronašli oslonac i sigurnost.

Svjetsko gospodarstvo je proteklih godina bilo pogođeno izuzetno snažnom krizom sa financijskog tržišta, tržišta nekretnina, kao i brojnim poremećajima na tržištu robe široke potrošnje. Aktualna financijska kriza pojavila se krajem 2007. godine na hipotekarnom tržištu SAD-a, da bi se u slijedećih godinu dana proširila i na ostale segmente financijskog tržišta, ostavljajući kao posljedicu svog djelovanja veliki broj bankrota, spajanja i preuzimanja poduzeća te gubitak velikog broja radnih mjesta diljem svijeta. Unatoč brojnim mjerama koje su poduzele vlade zemalja diljem svijeta, a koje su se prvenstveno odnosile na podršku ključnim institucijama i stabilizaciju tržišta (sve u cilju povratka povjerenja u financijski sustav), tržište je ostalo nestabilno.

Globalizacija, ukidanje zapreka i slabljenje državnih granica, strateška orijentacija na nacionalne konkurentske prednosti i ravnopravnost sudionika karakteristike su suvremene međunarodne razmjene. Nestajanje prepreka udaljenosti, specijalizacija za ključne sposobnosti i zemljopisna disperzija poslovnih aktivnosti još su neki od aspekata koji obilježavaju suvremene svjetske kompanije koje dominiraju međunarodnim tržištima. (Lazibat, Kolaković ,2004:8).

2.1. Pojam i vrste financijskih kriza

Financijske krize predstavljaju značajne probleme i poremećaje na financijskim tržištima, a uglavnom ih karakteriziraju znatni padovi cijena imovine te velike poteškoće u poslovanju financijskih institucija. Također, financijske krize predstavljaju velike probleme u međunarodnim plaćanjima zemlje ili u financijskom sustavu.

Financijska kriza se može opisati kao skup epizoda u kojima se financijski i korporativni sektori pojedine države suočavaju s velikim poteškoćama pravovremenog otplaćivanja, kao i naplativosti ugovornih obveza, znatnog povećanja broja neiskorištenih zajmova te iscrpljivanja većine kapitala bankarskog sustava. Financijske se krize najčešće pojavljuju u

tržištima u razvoju, no to često utječe i na ostala tržišta, stoga i veoma razvijene zemlje mogu osjetiti krizu. (Sopek,2009:277-302)

Financijska kriza je oštro, kratko i ultracikličko pogoršanje svih ili većine financijskih parametara, kamatnih stopa, cijena dionica i nekretnina, što rezultira komercijalnom insolventnošću i stečajevima financijskih institucija. Kao što iz definicije proizlazi, financijska kriza je širi pojam od bankarske krize, odnosno prave financijske krize događaju se kad je ugrožena sigurnost cjelokupnog bankarskog sustava, a ne u slučaju stečaja pojedinačne banke. (Prga,2006:141-156.)

Kada novac gubi vrijednost, dolazi i do pada tečaja nacionalne valute u odnosu na stranu valutu, odnosno potrebno je izdvojiti više domaćeg novca za kupovinu strane valute. Ipak, nije svaka tržišna oscilacija kriza. Da bi negativna promjena na financijskom tržištu mogla biti nazvana krizom mora ispuniti određene uvjete, odnosno mora imati posebne karakteristike, a to su: (Babić A., Babić, M.,2008:167)

1. Općost. Prva karakteristika koja mora biti ispunjena da bi se promjene mogle nazvati krizom je općost. Dakle, kriza mora biti opća pojava, odnosno mora zahvatiti veći dio financijskog tržišta i njegove sudionike. Negativna dešavanja na pojedinim dijelovima financijskog tržišta nisu toliko zabrinjavajuća i predstavljaju procese koji čine njegov sastavi dio te se ne mogu nazvati krizom.

2. Kriza mora biti izazvana ekonomskim, a ne neekonomskim uzrocima. Neekonomski uzroci nisu trajnijeg karaktera i obično brzo dođu i prođu.

3. Treća karakteristika je **trajnost**, jer kratkotrajni poremećaji se ne mogu nazvati krizom.

4. Četvrta karakteristika je da **pad cijena vrijednosnih papira mora biti značajan** (drastičan), jer se manji padovi događaju svakodnevno, a i taj drastičan pad cijena vrijednosnih papira mora biti povezan sa općom ekonomskom krizom u jednoj privredi.

Dakle, vidljivo je da su financijske krize različite i da ih izazivaju različiti čimbenici, stoga je važno napomenuti kako se financijska kriza može promatrati i analizirati kao dugotrajni period financijske nestabilnosti te dovode do gubitaka u novčanom bogatstvu, što drugim riječima znači da izazivaju gubitak vrijednosti imovine.

Kada je riječ o vrstama financijskih kriza, mogu se istaknuti 4 osnovne vrste: bankarske, valutne, dužničke te krize vezane uz špekulativne aktivnosti. (Babić A., Babić, M.,2008:486)

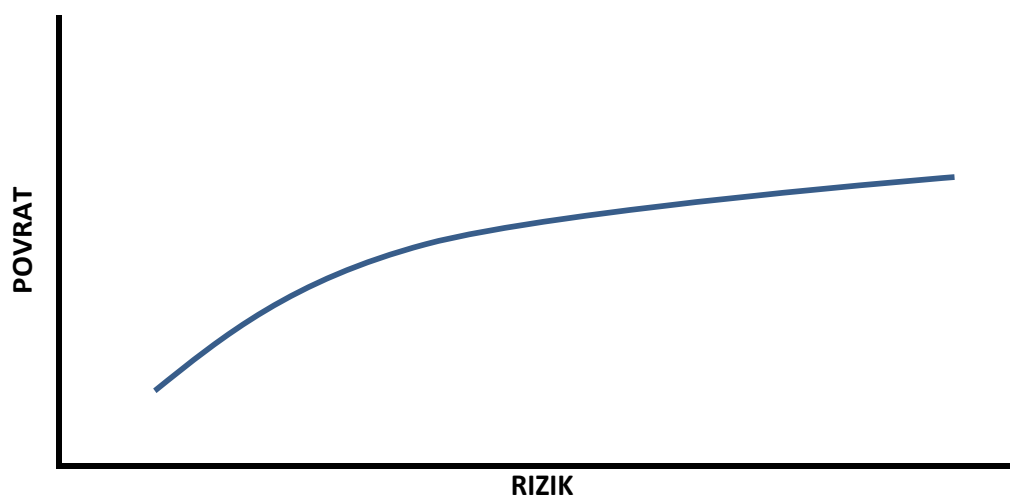
2.1.1. Bankarska kriza

Bankarska kriza je oblik krize u kojoj poteškoće u bankarskom sustavu dovode do propasti domaćih banaka. Propašću domaćih banaka se najčešće dolazi do situacije da je matična država prisiljena sanirati te banke, a za što je naravno potrebno potrošiti znatne količine novca poreznih obveznika.

Rizici u bankarstvu i poslovanju banaka su karakteristika svakog bankarskog posla. Širenjem instrumenata, tehnika i strategija novih bankarskih proizvoda (naročito financijskih derivata), lista rizika u bankarstvu se neprestano širi. Svaka banka može prihvatiti više ili manje rizika, pozicionirajući se između dva suprotna ekstrema, a to su apsolutna averzija prema riziku i apsolutno prihvaćanje rizika. Razina rizika kojeg banka prihvaća mora biti razmjerna sposobnosti i mogućnosti banke za apsorpciju eventualnih gubitaka koji mogu nastati i ostvarenja prihvatljive stope prinosa.

Pojam financijskog rizika predstavlja negativna odstupanja od očekivanih rezultata zbog varijabilnosti mogućih ishoda. Takvi se rizici uglavnom odnose na potencijalne gubitke na financijskim tržištima, primjerice zbog promjene kamatnih stopa ili tečajeva valuta. Rizik predstavlja svaku neizvjesnu situaciju u poslovanju banaka, odnosno vjerojatnost nastanka gubitka ili smanjenja dobitka, nastalih kao rezultat djelovanja neizvjesnih događaja u poslovanju banaka. (Crouhy, M., Galai, D., Mark, R., 2001:34)

Slika 1: Odnos rizika i povrata

Izvor: <http://monetarist.net> (21.09.2017.)

Rizici su u svojoj osnovi povezani s povratima, koji se najčešće promatraju kroz neto tijekove novca. Sukladno tome, rizik i povrat su proporcionalno povezani, odnosno veći rizik donosi i veći povrat, što je i razumljivo, jer također postoji i mogućnost gubitka novca kako raste rizičnost ulaganja. To je prikazano na slici broj 1.

Upravljanje rizikom je bančina funkcija osiguranja od rizika, odnosno pod upravljanjem rizikom se podrazumijeva identifikacija izloženosti riziku za sve kategorije sredstava uz procjenu potencijalnih gubitaka, procjena rizika, kontrola rizika, financiranje rizika osiguranjem rezervi te razvoj administrativnih tehnika i korištenje stručnih znanja. (Šverko, 2007:24)

Banka je dužna identificirati, mjeriti i procjenjivati rizike kojima je izložena u svom poslovanju te upravljati tim rizicima u skladu sa zakonskim odredbama, drugim propisima i svojim aktima. Najznačajniji rizici koji se pojavljuju u bankovnom poslovanju su tržišni rizici (valutni rizik, kamatni rizik i slično), kreditni rizik, operativni rizik te rizik likvidnosti.

1. Tržišni rizik. Tržišni rizik nastaje iz trgovanja ili investiranja u instrumente aktive ili pasive, a zbog promjena kamatnih stopa, deviznih tečajeva, cijena vrijednosnica i slično. Taj se rizik može mjeriti promjenama tržišnih vrijednosti portfelja ili promjenama u računu dobiti i gubitka. Jednostavno, tržišni rizik je rizik promjene tržišne vrijednosti portfelja. (Šverko, 2007:24)

2. Kamatni rizik. Kamatni rizik predstavlja rizik od pada tržišne vrijednosti portfelja uslijed neizvjesnosti promjena kamatnih stopa. Rizik promjene kamatne stope odnosi se na izloženost banke promjenama kamatnih stopa. On označava

moгуćnost da će promjena kamatnih stopa prouzročiti banci nešto negativno, odnosno da će imati negativni utjecaj ili na dobit ili na kapital banke. (Šverko,2007:79)

3. Valutni rizik. Valutni rizik je rizik koji znači da promjene deviznih tečajeva mogu značajnije utjecati na vrijednost aktive i pasive financijske institucije denominirane u stranim valutama. Valutni rizik postoji uvijek kada poduzeće ili banka obavlja svoje poslovne transakcije u valuti različitoj od vlastite. Uzrok postojanja deviznog rizika jesu fluktuirajući devizni tečajevi glavnih svjetskih valuta. (Tuškan, 2009:5-22)

4. Operativni rizik. Operativni rizik je rizik gubitaka koji nastaju zbog neadekvatnih procedura te neuspjelih i manjkavih internih procesa, ljudskog faktora, sustava podrške ili uslijed vanjskih utjecaja. Operativni rizici najčešće nastaju kao posljedica prijave, radnih navika i sigurnosti na radnom mjestu, postupaka vezanih za klijente i proizvode, šteta na materijalnoj imovini i ostalih problema koji se javljaju u poslovnim procesima. Za razliku od kreditnog ili tržišnog rizika, operativni rizik ne generira veći prihod, nego samo gubitak. (Basel Committee on Banking Supervision,2006:27)

5. Rizik likvidnosti. Likvidnost banke je njena sposobnost za podmirenjem tekućih obaveza u rokovima dospjeća. Trajnija nelikvidnost vodi u nesolventnost i pokazatelj je nestabilnosti poslovanja banke. Likvidnost banke nije samo sposobnost podmirivanja dospjelih obveza, nego je ono temeljno načelo poslovanja banke.

Veoma je važna činjenica da su banke privatna poduzeća, koja posluju s osnovnim ciljem ostvarivanja profita, ali istovremeno imaju snažan utjecaj na stabilnost i razvoj gospodarstva neke zemlje, stoga predstavljaju specifične poslovne subjekte s posebnim interesom javnosti. Upravo je to razlog što se banke u poslovanju moraju snažno držati načela likvidnosti, sigurnosti i rentabilnosti. (Laeven, L., Valencia, F.,2012: 34)

Kada je riječ o načelima bankovnog poslovanja, mogu se izdvojiti slijedeća načela: načelo likvidnosti, načelo rentabilnosti, načelo poslovnosti i urednog poslovanja te načelo sigurnosti i efikasnosti ulaganja.

1. Načelo likvidnosti. Likvidnost predstavlja sposobnost svakog gospodarskog subjekta da u svakom trenutku može u cijelosti podmiriti sve svoje dospjele financijske obveze. Kada je riječ o likvidnosti banke, tada se smatra da osim podmirjenja dospjelih obveza, banka može staviti u tijek odobrene kredite, kao i izvršiti sve obveze po izdanim garancijama, akreditivima i ostalim instrumentima

plaćanja. Likvidnost banke se osigurava kroz usklađivanje opsega angažiranja sredstava s izvorima tih sredstava. Indikatori likvidnosti pokazuju stupanj pokrivenosti i plasmana depozitima te u najznačajnije indikatore spadaju odnosi kredita i depozita, odnosi likvidne aktive i ukupnih depozita te odnos likvidne aktive prema kratkoročnim izvorima sredstava

2. Načelo rentabilnosti. Cilj svakog poslovnog subjekta je rentabilno poslovanje, dakle ostvarivanje dobiti. Ipak, u suvremenim uvjetima poslovanja imperativ je postizanje profita koji će jamčiti i kratkoročnu i dugoročnu stabilnost. Dakle, rentabilnost podrazumijeva dugoročno ostvarivanje postavljenih ciljeva.

3. Načelo poslovnosti i urednog poslovanja. Poslovnost i urednost poslovanja je veoma važno načelo za banke, jer nepridržavanje tog načela može imati dalekosežne negativne posljedice. Banka mora biti odgovorna prema klijentima od kojih je uzela sredstva i prema klijentima kojima je plasirala sredstva. Usluge koje banka obavlja moraju biti jasno definirane, precizne, konkretne, a ponajprije moraju u sebi sadržavati kredibilitet. Banka se u odlučivanju treba rukovoditi pravilima struke te se koristiti suvremenim znanstvenim spoznajama.

4. Načelo sigurnosti i efikasnosti ulaganja. Banka je dužna ispuniti svoje obveze i prema strani od koje je dobila sredstva, kao i omogućiti što veći povrat sredstava koja je plasirala, s obzirom da banka povezuje one koji imaju sredstva i one kojima trebaju sredstva. Zbog toga banke moraju imati načine kako bi osigurale što veći povrat sredstava koja su plasirale. Problem osiguranja povrata plasmana u najvećem je broju slučajeva vezan uz kreditni rizik i jasno je da kontrola kreditnog rizika predstavlja osnovu poslovanja banke. Sigurnost plasmana za banku ima najmanje dvije dimenzije, a to su bonitet klijenta te osiguranje pokrića i njegova adekvatnost.

2.1.2. Valutna kriza

Valutna kriza nastaje kada dođe do značajnog pada vrijednosti domaće valute, u kratkom vremenu. Valutna kriza uglavnom nastaje špekulativnim napadom na valutu na deviznom tržištu, koji za posljedicu ima devalvaciju tečaja te valute. Drugim riječima, dolazi do snažnog pada vrijednosti domaće valute u nekom kraćem vremenskom razdoblju. Specifičnost valutne krize je i ta što se ona relativno lako širi u druge zemlje putem trgovačkih i/ili financijskih veza.

Valutna kriza predstavlja rezultat teškoća u održavanju tečaja i uglavnom se može pojaviti samo u zemljama s fiksnim ili strogo kontroliranim fluktuirajućim tečajnim režimom. Kod slobodno fluktuirajućeg tečaja ne dolazi do valutnih kriza, s obzirom na činjenicu da se promjene u osnovnim varijablama odmah zrcale u promjeni tečaja.

Uzroci povećanog broja valutnih kriza posljednjih desetljeća su:

- povećana globalizacija i mobilnost kapitala na svjetskom tržištu,
- liberalizacija tekućeg računa i kapitalnog računa neusklađena s liberalizacijom i reformama ostalih sektora privrede,
- provođenje neodrživih i nekonzistentnih mjera makroekonomske politike,
- pojava mnogih novih tržišta i zemalja u tranziciji prema tržišnoj privredi, uz slabljenje međunarodnog monetarnog sustava.

Prevenција valutnih kriza mogla bi se provesti na nekoliko načina:

- uvođenjem kapitalnih kontrola na međunarodna kretanja kapitala,
- pristupanjem monetarnoj uniji i prihvaćanjem tuđe valute,
- vođenjem konzistentnih i transparentnih makroekonomskih politika,
- jačanjem financijskog sustava prije liberalizacije kapitalnog računa i većeg uključivanja u međunarodne financijske tokove,
- poboljšavanjem nadzora nad financijskim tržištima i institucijama.

(Babić, M., Babić, A.,2000:54)

2.1.3. Dužnička kriza

Dužnička kriza predstavlja vrstu krize gdje određena zemlja ne može otplatiti svoje vanjske dugove. Pri tome je najčešća situacija da zemlja nije u stanju ispuniti obveze po zajmovima dobivenim od stranih banaka. Najčešće su takve krize karakteristične za zemlje u razvoju, koje nisu izvozno orijentirane, nego se orijentiraju na domaću potrošnju. Posljedice dužničke krize su porast kamatnih stopa na nove zajmove, kao i smanjena mogućnost novih zajmova, pad vrijednosti dionica, pad vrijednosti državnih obveznica te općenito pad povjerenja i sigurnosti u tu zemlju.

Dužničke krize svoje korijene vuku iz 70-ih godina 20. stoljeća, kada je izbila naftna kriza te se na međunarodnom tržištu kapitala pojavila velika količina slobodnih sredstava, koja su najvećim dijelom proizašla iz viškova tzv. petrodolara zemalja izvoznica nafte. S obzirom da je došlo do naglog porasta ponude kapitala, kao i činjenice da su razvijene zapadne zemlje ušle u recesiju, cijena kapitala postala je izuzetno niska. U toj su činjenici mnoge zemlje u razvoju, koje su imale kronični nedostatak kapitala, vidjele priliku i mogućnost ubrzanog gospodarskog razvoja te je došlo do velikog porasta zaduženja znatnog broja zemalja razvoju. Ipak, početkom 80-ih godina 20. stoljeća se stanje na globalnom tržištu kapitala konsolidiralo i stabiliziralo, kamatne stope su počele rasti, a zemlje u razvoju, čija investicijska ulaganja još nisu davala rezultate zapale su u veliku dužničku krizu, jer nisu mogle vraćati kreditne obveze. Krize su bile naročito izražene u zemljama koje su svoj razvoj temeljile na rastu domaće potrošnje i stoga su imale kronične deficite u platnim bilancama. Zemlje koje su bile izvozno orijentirane nisu imale takvih problema u platnim bilancama.

2.1.4. Špekulativna kriza

Krize koje su uzrokovane špekulativnim ponašanjem događaju se zbog toga što dolazi do trgovine velikim količinama određene imovine, s cijenama koje u značajnoj mjeri odstupaju od stvarne vrijednosti te imovine. Drugim riječima, stvara se tzv. špekulativni mjehur. Takva se situacija najčešće pojavljuje na tržištima dionica i nekretnina. Kada dođe do rasprskavanja tog mjehura, dakle kada dođe do znatnog pada tržišne cijene, često se javljaju destabilizirajuće posljedice na gospodarstvo. Dakle, špekulativni mjehur predstavlja trgovanje u velikim količinama određene imovine/aktive s cijenama koje značajno odstupaju od stvarne vrijednosti, što znači da se provodi trgovanje imovinom s inflacioniranom vrijednošću. Špekulativni mjehuri se najčešće pojavljuju na tržištima dionica i nekretnina.

U svim situacijama i vrstama kriza dolazi do gubitka povjerenja od strane investitora te najčešće dolazi do situacije porasta kamatnih stopa, što onda nepovoljno djeluje na daljnje investicije i gospodarske aktivnosti.

2.2. Uzroci financijskih kriza

Financijske se krize javljaju kad u financijskom sustavu postoji poremećaj koji uzrokuje tako naglo povećanje problema negativne selekcije i moralnog hazarda na financijskim tržištima da ona postaju nesposobna učinkovito prenijeti sredstva od onih koji štede do onih s najboljim mogućnostima produktivnog ulaganja. Kao rezultat ove nesposobnosti financijskog sustava za učinkovito funkcioniranje, ekonomska se aktivnost naglo smanjuje. (Mishkin, F. S., Eakins, G. S. 2005:14p)

Kako bi se moglo razumjeti i objasniti zašto dolazi do pojave financijskih kriza i poremećaja te kako se to odražava na gospodarstvo i cjelokupni život neke zemlje i njezinih stanovnika, potrebno je istražiti čimbenike koji predstavljaju glavne uzročnike financijskih kriza.

Najvažnije kategorije čimbenika koji mogu prouzročiti financijsku krizu su porast kamatnih stopa, povećanje nesigurnosti, učinak tržišne vrijednosti imovine na bilancu, problemi u sektoru bankarstva te špekulativni napadi na tečaj domaće valute. (Mishkin, F. S., Eakins, G. S. 2005:14p)

2.2.1. Porast kamatnih stopa

Na tržištu postoje brojni investitori (pojedinci i poduzeća) koji imaju različite preferencije prema riziku. Oni koji imaju rizičnije investicijske projekte, spremni su za njihovo investiranje platiti i više kamatne stope, jer se u konačnici nadaju i većem povratu, odnosno profitu. Kada se poveća potražnja za kreditima ili padne ponuda novca na tržištu, dolazi do situacije da su kamatne stope porasle. U toj situaciji, pojedinci i poduzeća s manjim apetitima za rizik više ne žele uzimati kredite, dok oni koji su skloniji riziku su i nadalje spremni uzeti kredite po tim višim stopama. Ipak, banke i ostali zajmodavci dolaze do određene razine nakon koje više ne žele davati kredite rizičnim klijentima, što posljedično dovodi do pada investicija te ukupne gospodarske aktivnosti.

2.2.2. Porast nesigurnosti

Glavna misao vodilja suvremenog tržišta kapitala je zaštita investitora. Razne su dimenzije te zaštite, stoga je unutarnji oblik te zaštite predviđen propisima prava društava. Najvažnija činjenica je da ulagatelj stječe članska prava koja mu pripadaju iz dionica poduzeća. Važan segment zaštite ulagatelja nalazi se i u propisima koji se koriste u odnosima između ulagatelja i brokerskih društava putem kojih investitori često stječu dionice poduzeća, dakle koriste usluge tih brokerskih društava. Navedeni propisi vrlo često predstavljaju reakciju na zlouporabe i manipulacije koje se javljaju na tržištu vrijednosnih papira. S obzirom da takve pojave mogu dovesti do velikog nezadovoljstva i nepovjerenja investitora, neophodno je da se one žestoko sankcioniraju. (Mayo, 2012:120)

Sigurnost financijskih tržišta jedan je od osnovnih čimbenika privlačenja investitora, jer rijetki su oni koji žele poslovati na nesigurnim tržištima, a da nije riječ o špekulantima i sudionicima čije je poslovanje vrlo upitno i sumnjivo, s obzirom da takvi sudionici imaju namjeru ostvariti iznadprosječne prinose u kratkom roku, a koji su mogući zbog visokih rizika. Kada raste nesigurnost na financijskom tržištu, a koja se javlja kao rezultat poslovnog neuspjeha značajnih financijskih institucija, recesije ili sloma tržišta kapitala, dolazi do znatno otežane situacije zajmodavcima, jer im je teško napraviti selekciju dobrih od loših kredita, stoga oni postupaju oprezno i odobravaju manje kredita, a to dalje uzrokuje pad kreditiranja, investiranja i cjelokupne gospodarske aktivnosti.

2.2.3. Učinci tržišne vrijednosti imovine na bilance

U situacijama snažnog pada vrijednosti dionica na tržištu dolazi i do pada vrijednosti poduzeća i pogoršanja stanja u bilanci, a što onda opet dalje izaziva problem kod selekcije dobrih i loših poduzeća za plasiranje kredita. Naime, dionice poduzeća često za zajmodavca predstavljaju svojevrstan kolateral, jer daju procjenu neto vrijednosti poduzeća. Kada padne cijena dionica, pada i vrijednost poduzeća te su zajmodavci manje voljni davati kredite jer je zaštita slabija. Posljedično navedenome, padom iznosa odobrenih kredita padaju i investicije te gospodarska aktivnost.

2.2.4. Problemi u bankarskom sektoru

Četvrti čimbenik uzroka financijskih kriza su problemi u sektoru bankarstva. Naime, banke su najznačajniji igrači na financijskim tržištima, s obzirom na činjenicu da raspolažu velikim količinama kapitala. Kada nastupe problemi u poslovanju banke te dođe do pogoršanja bilance, dolazi do situacije da banka ima manji iznos sredstava za kreditiranje, što naravno dovodi i do smanjenja samih iznosa odobrenih kredita, a to posljedično smanjuje investicije i gospodarsku aktivnost.

Kod banaka je specifičnost to da ako dođe do propasti jedne, a pogotovo neke veće i značajnije, često se počinje širiti panika i dođe do propasti i drugih banaka, čak i onih koje su bile „zdrave“. Štediške počnu povlačiti svoje depozite jer se boje i time se smanjuje broj banaka na tržištu te uglavnom prežive one banke koje imaju dovoljno kapitala da mogu podnijeti takve izazove i iskušenja.

2.2.5. Špekulativni napadi na tečaj domaće valute

Jedan od razloga nastanka financijskih kriza mogu biti i snažni špekulativni napadi na tečaj nacionalne valute, koji prisiljavaju monetarne vlasti da svojim deviznim rezervama ili kamatnjakom brane nacionalnu valutu. Kada obrana popusti, prvenstveno zbog iscrpljivanja deviznih rezervi, slijedi devalvacija nacionalne valute. S obzirom da su špekulanti i igrali na devalvaciju, ostvaruju velike zarade, dok zemlja gomila probleme. (Babić A., Babić, M.,2008:487)

Isto tako, neodgovorno ponašanje političara je također jedan od značajnijih razloga nastanka kriza, jer političari imaju mogućnost manipuliranja monetarnom i fiskalnom politikom, što često i rade u cilju dobivanja kratkoročnih pozitivnih rezultata (pogotovo u predizborno vrijeme), bez obzira na dugoročne negativne posljedice (npr. nepotrebno i neumjereno zaduživanje u zemlji i inozemstvu i slično).

Dakle, može se zaključiti da umjetno poticanje rasta financijskog sektora ne može vječno trajati, nego je sasvim izvjesno da će u jednom trenutku doći do sloma, koji će imati dugotrajne negativne posljedice na praktički cijeli svijet. Zbog toga se poslovnim bankama i ostalim sudionicima financijskog tržišta mora nametnuti odgovorno ponašanje zasnovano na propisanoj proporciji vlastitog kapitala u odnosu na plasmane. Spašavanje nesolventnih velikih banaka, bez reforme cjelokupnog financijskog sustava i reguliranja financijskih tržišta,

ne samo da ne može riješiti aktualnu financijsku krizu, nego vodi prema izazivanju još veće krize u budućnosti.

Kako bi se financijska kriza izbjegla, količina financijskih sredstava treba biti jednaka vrijednosti realnih sredstava (roba, usluga i imovine). Kako se povećava vrijednost roba, usluga i imovine, tako treba povećavati i financijsku imovinu. Kada se gleda dugoročno, njihov porast mora biti jednak, jer se u suprotnom slučaju javlja neravnoteža između financijskog i realnog tržišta, čime nastaje krize. Ponuda novca na tržištu treba pokrivati vrijednost roba i usluga. Ukoliko se pojavi situacija da količina novca raste brže od proizvodnje roba i usluga, javlja se inflacija i na taj se način smanjuje vrijednost novca. Slična situacija je i kod imovine, naime, ukoliko količina novčanih ako surogata i izvedenica raste brže od vrijednosti imovine na koju se oni odnose, pitanje je trenutka kada će se pojaviti smanjivanje njihove vrijednosti (inflacija) te samim time dolazi i do financijske krize.

2.3. Financijska kriza od 2007. godine

Kao što je već ranije navedeno, aktualna svjetska financijska kriza pojavila se 2007. godine. Mjesto gdje se vuku korijeni krize je SAD i problemi na tržištu hipotekarnih kredita. Preduvjet za početak krize u SAD-u bila je ekspanzivna monetarna politika Federalnih rezervi (FED) tijekom prve polovice 2000-ih godina te je uzrok pada cijena nekretnina odjednom, a koje su se do tog trenutka kretale u nerealno visokim razmjerima. Glavni uzročnik krize je grupa političkih i bankarskih lidera, koji su svojim pogrešnim i kratkovidnim odlukama pokrenuli lančanu reakciju.

Financijska kriza u SAD počela je sa problemima u otplati ogromnog broja hipotekarnih kredita, koji su bili uzrok nelikvidnog financijskog sektora 2007. godine, što je izazvalo nedostatak gotovog novca na financijskom tržištu. Kriza likvidnosti nastavljen je i u 2008. godine, tako da je prouzrokovala kolaps velikog broja financijskih institucija. Kada je riječ o tržištu nekretnina u SAD-u, za njega se smatralo da je lokalno, odnosno da su cijene stanova mogle rasti u Kaliforniji, a opadati u New Yorku, dakle bez utjecaja na ostale zemlje. Treba istaknuti da je SAD bio ranjiv uslijed visoke zaduženosti, a monetarna politika sa niskim kamatnim stopama poticala je zaduživanje. (Hanih,2011:169)

Jedna od prvih nusprodukata krize u SAD-u je situacija u kojoj su se našli kreditori, a to je da nisu više bili u mogućnosti naplatiti svoja potraživanja. Naravno, to je dalje uzrokovalo i pad tržišnih cijena nekretnina. Isto tako, došlo se do spoznaje da osiguranja za plasirane

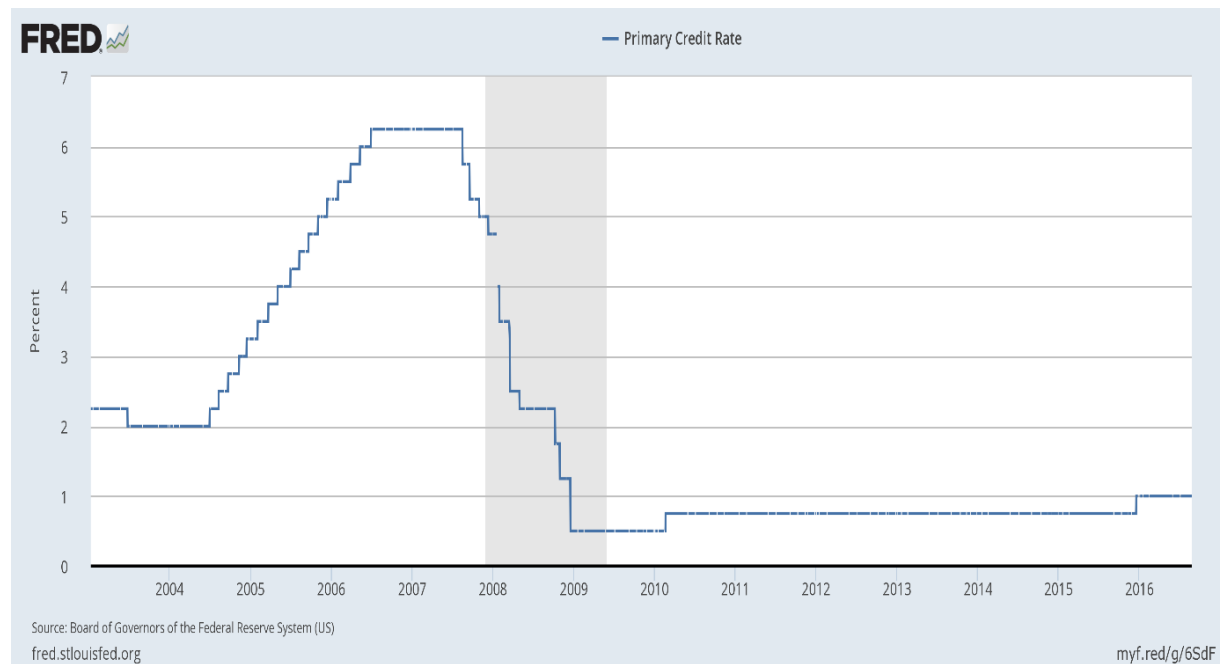
kredite nisu dovoljna za kvalitetnu zaštitu zajmodavatelja. Naime, zajmodavci su u veliku ruku podcijenili značaj kvalitete osiguranja kredita te su često odobravali kredite bez kvalitetnog osiguranja, a u želji za plasiranjem što većeg broja kredite te realizacije određenog tržišnog udjela. Na taj su se način zajmodavci odjednom našli u problemima i gubitku i to ne samo banke, nego i brojni investicijski i drugi fondovi koji su se bavili plasmanom sredstava. (Trichet,2010.) <https://www.ecb.europa.eu/> (preuzeto 21.09.2017.)

Počeci 2008. godine počeli su nositi probleme koji su nastali na tržištu nekretnina i s time povezanim drugorazrednim kreditima proširili su se na ostatak gospodarstva SAD-a. U periodu između 2002. i 2007. godine SAD je ostvario razdoblje naglog i ubrzanog gospodarskog rasta, ali plaće tadašnjih radnika su uvelike stagnirale. Period između 2002. i 2006. godine prosječna realna stopa rasta godišnjeg prihoda bila je 2.8%, prilikom čega je 1% najviših prihoda obilježen rastom od 11%, dok je preostalih 99% doživjelo rast od neznatnih 0.9%. (Saez, 2008:8)

Takav nepovoljni tijek događaja za velike investitore se dalje prenio na sitne pojedinačne ulagače, koji su svoje novce povjerali profesionalnim menadžerima u investicijskim fondovima i brokerskim kućama. Kako dužnici nisu više bili u stanju vraćati kredite, dakle podmirivati svoje kreditne obveze (kako zbog porasta kamatnih stopa, tako i zbog smanjenih prihoda), došlo je do preprodaje kredita bankama u cijelom svijetu (sekuritizacija), što je dovelo do proširenja krize u globalnu financijsku krizu.

Opći pad burzovnih indeksa i nagli porast međubankarski kamatnih stopa izazvali su reakciju FED-a da ubacivanjem likvidnih sredstava ublaži nepovoljnu klimu na tržištu kratkoročnog novca. Financijska kriza dostigla je svjetske razmjere, djelujući na usporavanje financijskih tokova, a pogotovo na smanjenje i ograničenja u odobravanju kredita, ne samo za poduzeća i pojedince, već i za financijske institucije, čime je dovedeno u pitanje funkcioniranje financijskog sustava.

Slika 2. Kamatna stopa FED-a

Izvor: <https://repositorij.efst.unist.hr> (15.08.2017.)

Osnovni problem i uzrok nastanka aktualne svjetske financijske krize bio je cjenovni balon, koji je doveo do toga da su cijene nekretnina umjetno povećavane u odnosu na njihovu realnu vrijednost. Kupovina takvih nekretnina izvršena je putem drugorazrednih hipotekarnih kredita sa promjenjivim kamatnim stopama i niskim kreditnim rejtingom korisnika. Razbuktavanjem financijske krize gubici su bili sve veći i zahvaćali su sve veći broj sudionika na financijskom tržištu.

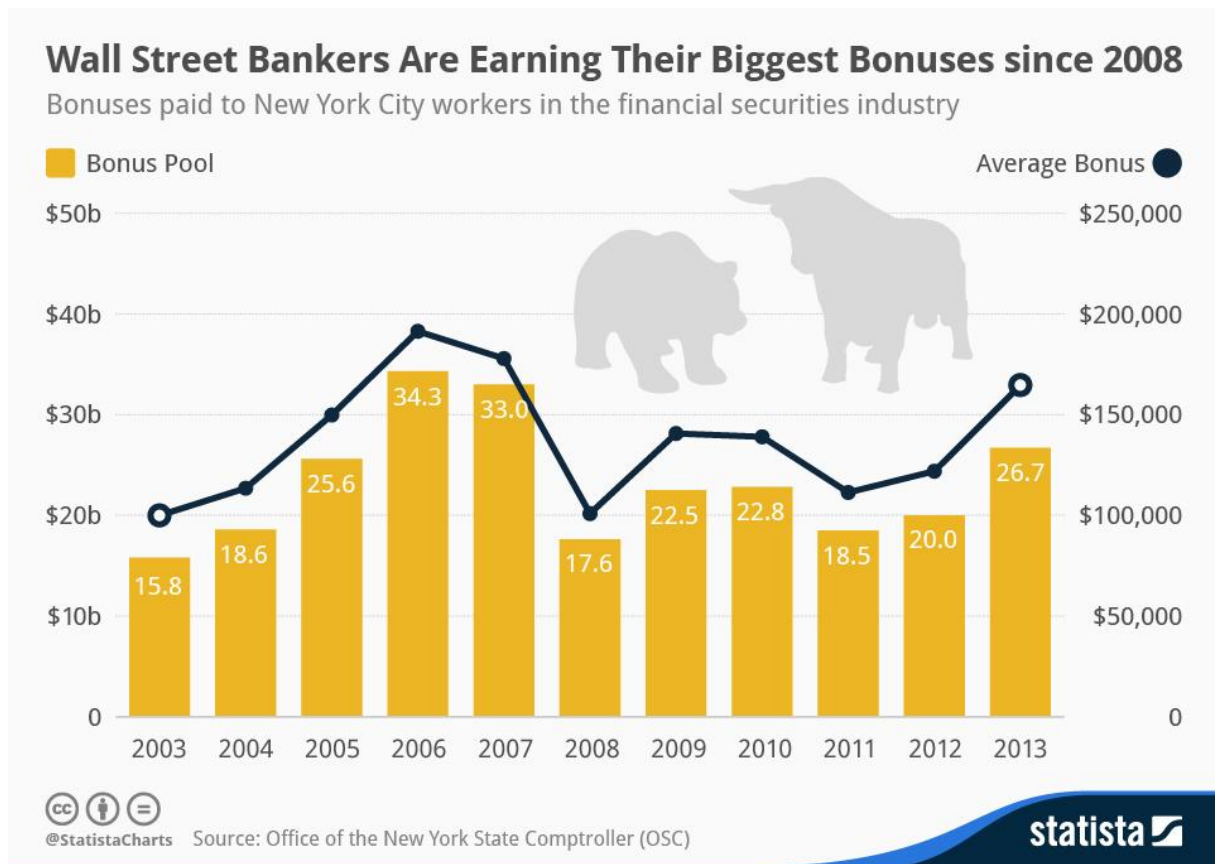
Uzroci krize mogu se tražiti i u pogrešnom mišljenju ekonomske struke o osnovnim sudionicima tržišne ekonomije. Odnosno, u racionalnom ponašanju proizvođača i potrošača, savršenoj konkurenciji i neadekvatnim metodama procjene rizika. Nadalje, djelomični utjecaj na krizu imala je i ljudska priroda ponašanja, odnosno pohlepa i sebičnost.

Nemilosrdno tržište tjeralo je sudionike tržišne utakmice da ulaze u prerizične poslove, da se prekomjerno zadužuju kako bi ostali konkurentni. Naime, bonusi koje su si zaposlenici, a poglavito vrhovni ljudi financijskih institucija dodjeljivali, bili su astronomskih iznosa. Velike financijske institucije unatoč ogromnim gubitcima svojim direktorima isplaćivale su milijunske bonuse.

Niska razina znanja građana o financijskim transakcijama, neiskustvo s financijskim sektorom, lakoumnost i kratkovidnost ulagača, sve su to faktori koji su pogodovali razvoju krize. U prilog tvrdnji o pohlepi govori i podatak da je izvršnom direktoru investicijske kuće

Goldman Sachs tijekom 2007. godine isplaćeno ukupno 68,5 milijuna američkih dolara, što je zapravo obuhvaćalo i plaće i bonuse, a i nagrade.

Slika 3. Isplaćeni bonusi financijskom sektoru

Izvor: <https://repositorij.efst.unist.hr> (19.08.2017.)

Za financijsku krizu djelomično su krive i rejting agencije koje su trebale procijeniti rizik, odnosno, sposobnost zajmoprimaca da vrate svoja dugovanja. Nakon krize „velika trojka“ rejting institucija našla se pod teškim optužbama od strane investitora.

Ekonomist Joseph Stiglitz nazvao je rejting institucije jednim od osnovnih razloga zbog kojeg je i došlo do krize. Ono što je teško za shvatiti u cijeloj krizi je to što su rejting agencije bile privatne firme koje su dobivale poprilične iznose od velikih banaka, investicijskih fondova da ocjene financijske derivate upravo kako one žele.

Svaka zemlja je kroz planove oporavka od krize identificirala koje će segmente štiti. Naravno, ti su planovi podrazumijevali određeni fiskalni teret uslijed porasta budžetskog deficita i javnog duga, a koje država koristi u savladavanju svjetske financijske krize. Naravno, jako dobra priprema za krizu i njezine negativne utjecaje bilo bi postojanje fiskalne discipline. Ključno pitanje rješenja svih kriza pa tako i ove aktualne, odnosi se na utvrđivanje

uzročnika krize, jer bez točnog uvida u uzročnike krize nije moguće osmisliti niti jedno rješenje, niti je moguće postići konsenzus oko mogućih rješenja. (Perić,2011:171.)

Pošto se pokazalo da problem ima sustavni karakter, kriza se postepeno počela prelijevati sa financijskog na realni sektor. Kriza se ubrzo poput domino efekta proširila cijelim svijetom, izazivajući brojne probleme, od propasti poduzeća i banaka, povećanja broja nezaposlenih do nemogućnosti vraćanja kredita. Zbog toga vlade svih zemalja intenzivno rade na rješenjima navedenih problema, koje nije nimalo jednostavno riješiti. Mnoge države su povukle velike i često bolne rezove za svoje stanovnike, sve u nadi da će se stvari staviti pod kontrolu i umanjiti negativne učinke na gospodarstvo.

2.4. Utjecaj krize na nacionalno gospodarstvo

U ovom poglavlju riječ će biti o tome kako je kriza utjecala na nacionalno gospodarstvo i koji su njeni učinci. Velike svjetske organizacije poput MMF-a, Svjetske Banke, WTO-a ukazivali su na to da ova kriza neće ostati na lokalnoj razini, tj. samo u SAD-u, već da će se jako brzo prelići na ostatak svijeta. Tako je u prvih par tjedana nakon početka krize 2007. godine Europska Centralna Banka u Frankfurtu ubrizgala u financijski sustav preko 200 milijardi eura.

Posljedice u SAD-u postale su očite već nakon problema u koji je upala New Century Financial, koja je godinu prije početka krize plasirala na tržište preko 50 milijardi dolara. Iznenadni pad vrijednosti dionica od nevjerojatnih 78% i u roku mjesec dana otpuštanje preko 50% zaposlenih nagovijestili su katastrofalne razmjere ove krize.

Bear Stearns, peta najveća banka na Wall Streetu u to vrijeme objavila je da su dva velika fonda propala, te ubrzo doživjela stečaj. Nakon toga, JP Morgan Chase otkupio je dionice Bear Stearnsa za 1,2 milijarde dolara dok je vrijednost Bear Stearnsa prije krize bila procijenjena na preko 20 milijardi dolara. Nadalje, vlada SAD-a ubrizgavanjem novca spašavala je sva ona poduzeća koja su bila procijenjena kao „too big to fail“ kao što su: AIG, Fanie Mae, Morgan Stanley i mnogi drugi.

S druge strane, utjecaj krize nije stao samo na financijskom sustavu, već se proširio i u druge sektore. Kriza je zahvatila i rezultirala se padom potrošnje, proizvodnje te opsegom trgovine. Došlo je do velikog rasta nezaposlenosti u svijetu koji je imao utjecaj na socijalnu stabilnost velikog broja nacionalnih država.

Razvijene zemlje svijeta borile su se sa recesijom, a zemlje u razvoju su imale trend usporavanja gospodarskog rasta. Zemlje u razvoju bilježile su enorman pad. Glavni problem predstavljala je bilanca tekućih plaćanja, koja je bila u deficitu, kao i brzi rast kredita. Najsiromašnije privrede pogođene su krizom cijena hrane i cijenom nafte što je rezultiralo još većim siromaštvom.

Tablica 1. Kretanje BDP-a u odabranim zemljama

	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Australija	3,6	3,8	1,4	2,3	2,5	0,5	2,8
Austrija	3,7	3,7	1,4	-3,8	2,3	3,0	1,3
Brazil	4,0	6,1	5,2	-0,6	7,5	3,7	2,7
Estonija	10,1	7,5	-3,7	-14,3	2,3	6,4	2,5
Francuska	2,5	2,3	-0,1	-2,7	1,5	1,6	0,3
Indija	9,6	9,7	7,5	7,0	9,0	7,6	7,7
Italija	2,0	1,5	-1,3	-5,2	1,3	0,6	-0,3
Japan	2,0	2,4	-1,2	-6,3	4,0	-0,5	2,0
Kina	12,7	14,2	9,6	9,2	10,4	9,3	8,7
Njemačka	3,7	3,3	1,1	-5,1	3,7	2,9	1,0
SAD	2,7	1,9	-0,4	-3,5	3,0	1,7	1,5
Slovenija	5,8	6,9	3,6	-8,0	1,4	2,0	2,0
Švedska	4,3	3,3	-0,6	-5,3	5,7	4,3	1,9
Švicarska	3,6	3,6	2,1	-1,9	2,7	0,5	-0,3
Ujedinjeno Kraljevstvo	2,6	3,5	-1,1	-4,4	1,8	0,9	1,1

Izvor: **World Economic Situation and Prospects 2012.**, Washington, 2012., str. 143.

Ono što se dogodilo u SAD-u je tijekom 2009. godine je pad BDP-a od 3.5%, dok je u zemljama Europske unije iznosio 4.3%. U tablici broj 1 prikazano je kretanje BDP-a u nekolicini zemalja, iz koje se može primijetiti kako je došlo do gospodarske kontrakcije.

3. Utjecaj financijske krize na Hrvatsku

U ovom dijelu rada prikazati će se utjecaj krize na Hrvatsku. Najprije će se izvršiti usporedba sa nekim od tranzicijskih zemalja Europske unije. Kao primjer tranzicijskih zemalja Europske unije uzete su Bugarska, Mađarska, Češka i Slovačka. Za analizu će se prikazati kretanje razine izravnih stranih ulaganja, stope nezaposlenosti te stope rasta BDP-a kroz razdoblje od 2004. do 2014. godine, dakle vremenski okvir od 11 godina.

Nadalje, u poglavlju će se prikazati i analiza hrvatske industrije, na način da će se najveća hrvatska poduzeća grupirati u 3 osnovne grane djelatnosti, a to su građevinski sektor, prehrambena industrija te bankarska industrija

U načinu strukturiranja ovoga rada, kako njegovog teorijskog, tako i empirijskog dijela, korištene su metode primjerene za istraživanja u području društvenih znanosti. Podaci za empirijsko istraživanje prikupljani su pomoću Desk Research metode, dakle prikupljani su već postojeći, ranije prikupljeni podaci. Izvor za te podatke je Europski statistički ured (Eurostat) te godišnja financijska izvješća analiziranih hrvatskih poduzeća.

3.1. Izravna strana ulaganja u Hrvatskoj i tranzicijskim zemljama

"Inozemna izravna ulaganja (foreign direct investment – FDI) nastaju kada rezidenti jedne zemlje postanu vlasnikom 10 ili više posto nekog poduzeća u drugoj zemlji. Na taj način sudjeluju u kontroli poslovanja tog poduzeća. Prema svojim karakteristikama, FDI se mogu podijeliti na inozemna izravna ulaganja koja stvaraju potpuno novu proizvodnu imovinu (greenfield investicije) i na ona kojima se ulaže u već postojeću proizvodnu imovinu radi preuzimanja i povećanja efikasnosti ili nastaju privatizacijom (brownfield investicije)." (Babić,2001:29)

Globalizacija, ukidanje zapreka i slabljenje državnih granica, strateška orijentacija na nacionalne konkurentne prednosti i ravnopravnost sudionika karakteristike su suvremene međunarodne razmjene. Nestajanje prepreka udaljenosti, specijalizacija za ključne sposobnosti i zemljopisna disperzija poslovnih aktivnosti još su neki od aspekata koji obilježavaju suvremene svjetske kompanije koje dominiraju međunarodnim tržištima. (Lazibat, Kolaković,2004:8)

Većina tranzicijskih zemalja ima niz zajedničkih ciljeva, kao što su: smanjenje siromaštva, nejednakosti i nezaposlenosti, osiguranje minimalnog nivoa obrazovanja i zdravstvene zaštite, izgradnju socijalne države i slično. Poznato je da je vanjska trgovina najstariji i najrazvijeniji oblik ekonomske suradnje jedne zemlje sa inozemstvom i to iz više razloga. Naime, razvija se potražnja, uvećava BDP, ostvaruju devizni efekti, ubrzava ukupni razvoj, potiče razvoj novih proizvoda i djelatnosti te se smanjuju neravnomyjnosti u teritorijalnom razvoju. (Babić A., Babić, M.,2008:3)

Izravna strana ulaganja postala su značajan faktor snažne ekspanzije međunarodnog kretanja kapitala. S obzirom da je u manje razvijenim zemljama kao i u zemljama u tranziciji, nedostatak kapitala najvažniji ograničavajući faktor, onda je samim tim povećan priljev izravnih stranih ulaganja nužan i neophodan uvjet ubrzanja njihovog rasta, razvoja i razrješenja brojnih nagomilanih problema naslijeđenih iz prethodnih razdoblja. Nepobitna je činjenica da su izravna strana ulaganja značajan faktor razvoja, a pogotovo tranzicijskih zemalja.

Izravna strana ulaganja su ulaganja kapitala u stranu zemlju u očekivanju prinosa. Te investicije mogu imati više formi: javne investicije od strane države, privatne investicije pojedinaca i grupa i investicije poduzeća. Ovakva ulaganja omogućuju niz pogodnosti za same ulagače, kao što su zaobilaznje carinskih barijera zemlje u koju se ulaže i niži troškovi radne snage nego u zemlji ulagača. Pri direktnim ulaganjima važno je procijeniti rizik (komercijalni i politički) zemlje u koju se ulaže.

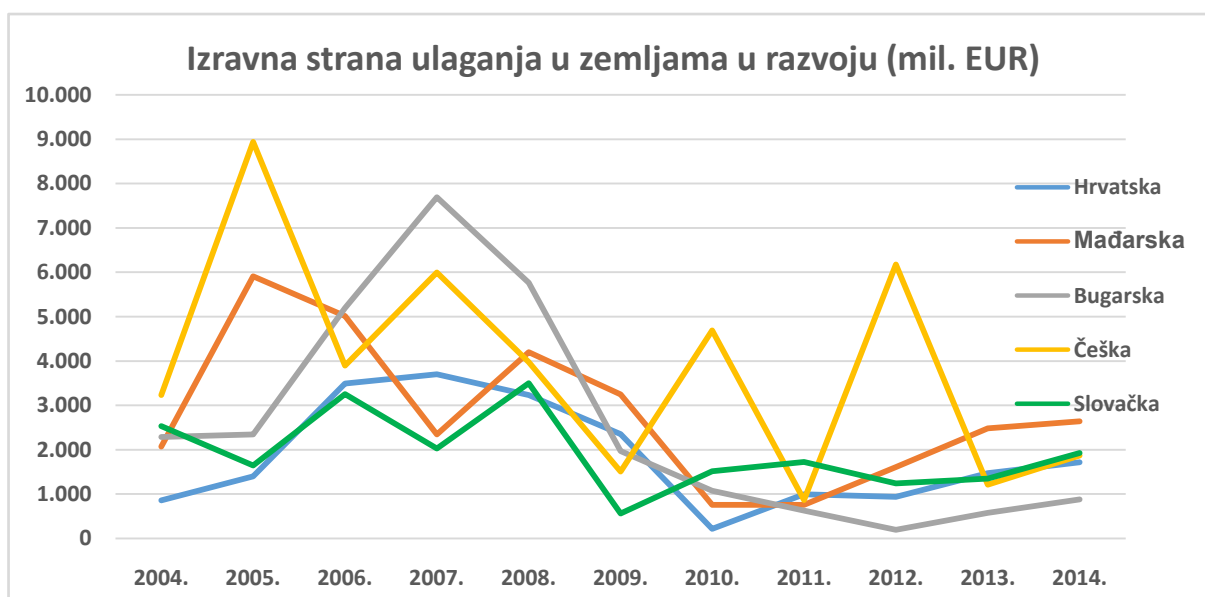
U tablici broj 2. i grafu broj 1. prikazano je kretanje razine izravnih stranih ulaganja u analizirane tranzicijske zemlje u razdoblju od 2004. do 2014. godine. Vidljivo je iz priloženog da je kretanje izravnih stranih ulaganja prije krize u svim promatranim zemljama bilo veće nego je bilo nakon krize, a prijelomne su 2009. i 2010. godina, kada je kriza bila u punom zamahu, što je vidljivo po drastičnom padu razine izravnih stranih ulaganja u pojedinim zemljama, među ostalima i u Hrvatskoj, koja je u promatranom razdoblju privukla najmanje izravnih stranih ulaganja od svih analiziranih zemalja (20,3 milijardi eura), dok je najviše izravnih stranih ulaganja privukla Češka, preko 42,3 milijardi eura te je to zemlja koja se i najprije i najbolje oporavila od krize, kada se promatra sa aspekta ukupno privučenih izravnih stranih ulaganja.

Tablica 2: Izravna strana ulaganja u tranzicijske zemlje 2004.-2014. g. (mil. EUR)

Godina	Hrvatska	Mađarska	Bugarska	Češka	Slovačka
2004.	851	2.067	2.284	3.231	2.532
2005.	1.395	5.909	2.345	8.937	1.648
2006.	3.489	5.015	5.197	3.896	3.255
2007.	3.699	2.342	7.691	5.996	2.030
2008.	3.231	4.197	5.762	3.972	3.501
2009.	2.350	3.242	1.966	1.501	563
2010.	212	753	1.073	4.688	1.517
2011.	990	756	626	862	1.724
2012.	932	1.607	192	6.173	1.244
2013.	1.471	2.477	577	1.210	1.347
2014.	1.714	2.635	878	1.865	1.924
UKUP NO	20.334	31.000	28.591	42.33 1	21.285

Izvor: Eurostat - Direct investment inward flows by main investing country

Graf 1: Izravna strana ulaganja u tranzicijske zemlje 2004.-2014. g. (mil. EUR)

Izvor: vlastita obrada autora

3.2. Stopa nezaposlenosti u Hrvatskoj i tranzicijskim zemljama

Nezaposlenost se, u ekonomskoj teoriji, pojavljuje ako postoje kvalificirani radnici koji su voljni raditi po nadnicama koje prevladavaju, ali ne mogu naći uposlenje. Dakle, nezaposlene osobe su one starije od 15 godina, sposobne i voljne raditi i aktivno traže posao, ali su bez posla. Nezaposlenost je u većini zemalja, pa tako i Hrvatskoj, posljedica strukturnih promjena gospodarstva, likvidacija i stečaja poduzeća, otpuštanja zaposlenih, razmjerno smanjenih mogućnosti zapošljavanja, ali i prostorne i profesionalne neusklađenosti ponude i potražnje rada.

"Registrirana nezaposlena osoba jest osoba prijavljena kod Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, odnosno svaka osoba koja zadovoljava kriterije koje definira Zakon o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti i Hrvatski zavod za zapošljavanje." (Državni zavod za statistiku, 2011:133)

Nezaposlenima se smatraju one osobe koje nemaju posao a žele raditi, što dokazuju aktivnim traženjem posla, najčešće prijavljivanjem na burzu rada. Stopa nezaposlenosti definira se kao odnos broja nezaposlenih i radne snage. U većini zemalja obično postoje dva izvora podataka o kretanju zaposlenosti i nezaposlenosti. Prvo, to su administrativni izvori, odnosno podaci o evidentiranim nezaposlenima koji su prijavljeni Hrvatskom zavodu za zapošljavanje. Drugi su pokazatelji oni iz ankete radne snage, koju provodi Državni zavod za statistiku, a čija je metodologija usklađena s pravilima i uputama Međunarodne organizacije rada te Europskog ureda za statistiku (Eurostat), čime se osigurava metodološka usporedivost s istraživanjima u zemljama EU. Treba naglasiti da anketna metoda mjerenja stope nezaposlenosti ima tendenciju umanjivanja stope nezaposlenosti.

U tablici broj 3. i grafu broj 2. prikazano je kretanje stope nezaposlenosti u analiziranim tranzicijskim zemljama u razdoblju od 2004. do 2014. godine. Vidljivo je iz priloženog da je kretanje stope nezaposlenosti prije krize u svim promatranim zemljama osim Mađarske imalo padajući trend, dakle nezaposlenost se smanjivala.

Pojavom globalne financijske krize dolazi do porasta stope nezaposlenosti u svim zemljama, ali ipak nakon 2012. godine dolazi do preokreta i smanjenja stope nezaposlenosti u svim zemljama, osim nažalost Hrvatske, gdje je stopa nezaposlenosti smanjena tek 2014. godine te se kreće na razini od 16,6%, što je najviše od svih promatranih zemalja i 2,5 puta

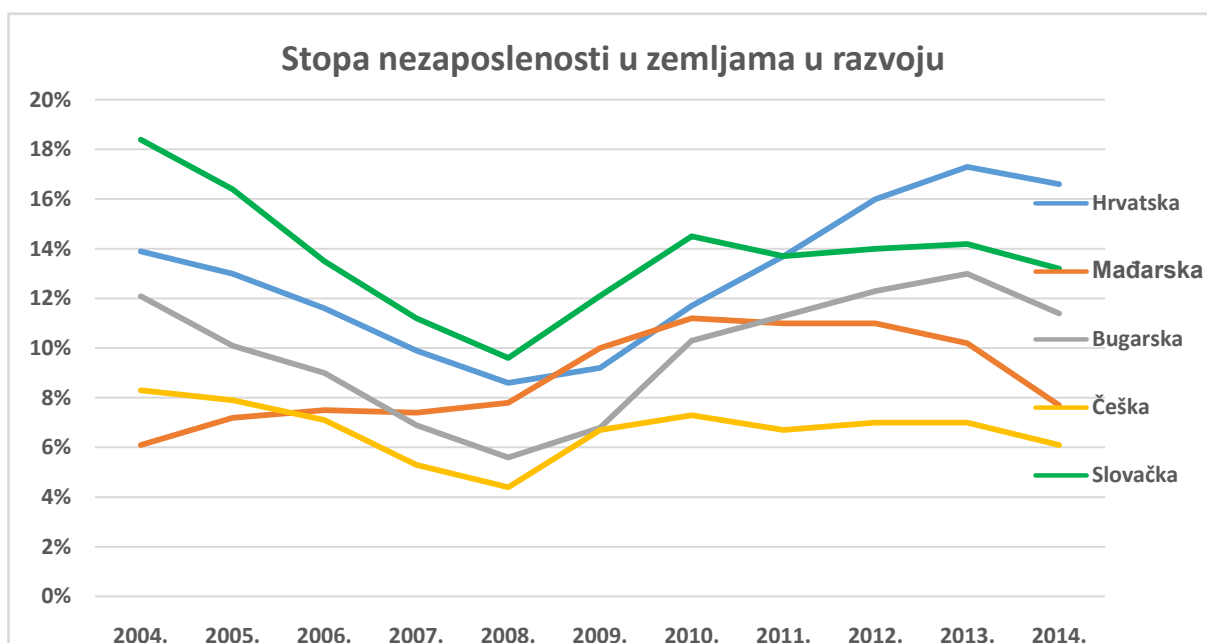
više nego primjerice u Češkoj, a 3,5 postotna poena više nego u Slovačkoj, u kojoj je stopa nezaposlenosti najbliža Hrvatskoj.

Tablica 3: Stopa nezaposlenosti u tranzicijskim zemljama 2004.-2014. g.

Godina	Hrvatska	Mađarska	Bugarska	Češka	Slovačka
2004.	13,9%	6,1%	12,1%	8,3%	18,4%
2005.	13,0%	7,2%	10,1%	7,9%	16,4%
2006.	11,6%	7,5%	9,0%	7,1%	13,5%
2007.	9,9%	7,4%	6,9%	5,3%	11,2%
2008.	8,6%	7,8%	5,6%	4,4%	9,6%
2009.	9,2%	10,0%	6,8%	6,7%	12,1%
2010.	11,7%	11,2%	10,3%	7,3%	14,5%
2011.	13,7%	11,0%	11,3%	6,7%	13,7%
2012.	16,0%	11,0%	12,3%	7,0%	14,0%
2013.	17,3%	10,2%	13,0%	7,0%	14,2%
2014.	16,6%	7,7%	11,4%	6,1%	13,2%

Izvor: Eurostat - Total unemployment rate

Graf 2: Stopa nezaposlenosti u tranzicijskim zemljama 2004.-2014. g.

Izvor: vlastita obrada autora

3.3. Kretanje stope rasta BDP-a u Hrvatskoj i tranzicijskim zemljama

Vlasnici proizvodnih faktora, potrošači, iznose svoje faktore na tržište. Tako se formira ponuda proizvodnih faktora. Proizvođači dolaze na tržište proizvodnih faktora nabaviti ih i angažirati u procesu proizvodnje. Tako se formira potražnja za proizvodnim faktorima. Na temelju ponude i potražnje formira se cijena proizvodnih faktora na njihovim tržištima.

Svojim tehnološkim znanjem proizvođači u procesu proizvodnje od proizvodnih faktora proizvode robu i usluge i iznose ih na tržište. Tako se formira ponuda robe i usluga. S dohocima koje su zaradili u procesu proizvodnje, potrošači idu na tržište roba i usluga i stvaraju potražnju za njima. Na temelju ponude i potražnje za robom i uslugama formiraju se njihove cijene na tržištu. Zbroj vrijednosti svih proizvoda i usluga koje su proizvođači ostvarili i iznijeli na tržište zove se nacionalni proizvod. Budući da su se svi proizvodi i usluge ostvarili u domaćoj privredi, njihov se zbroj zove i domaći proizvod.

(Babić,2009:254)

"Bruto domaći proizvod (BDP) je ukupna vrijednost svih proizvoda i usluga raspoloživih za finalnu potrošnju koja se proizvedu na području jedne zemlje u određenom vremenskom razdoblju, neovisno o tome da li dohodak od tih proizvoda i usluga stječu rezidenti ili nerezidenti. BDP ili GDP (eng. Gross Domestic Product) se obično gleda na razini jedne godine." (Samuelson,Nordhaus,2004:23)

Sam gospodarski rast utječe na visinu budžetskog deficita, tj. duga. Naime, povećanjem BDP povećavaju se porezni prihodi, a smanjuju se transferni izdaci, što izravno vodi smanjenju deficita. BDP je mjera ukupne proizvodnje u ekonomiji, dakle, mjera tržišne vrijednosti svih finalnih roba i usluga proizvedenih u zemlji u godinu dana.

Bruto domaći proizvod je sveobuhvatna mjera ukupne proizvodnje dobara i usluga u nekoj zemlji, a sastoji se od novčane vrijednosti potrošnje (C), bruto domaćih investicija (I), državne potrošnje (G) i neto izvoza (X): $GDP = C + I + G + X$. Bruto domaći proizvod u velikoj mjeri ovisi o otvorenosti nekog gospodarstva, koje uključuje ukupnu vrijednost uvoza i izvoza, dok je neto izvoz u samoj formuli izračuna bruto domaćeg proizvoda. On je najobuhvatnija mjera ukupne tržišne vrijednosti finalnih roba i usluga proizvedenih u državi u određenoj godini. BDP je jednak ukupnoj proizvodnji potrošačkih i investicijskih dobara, državnoj potrošnji i neto izvozu u ostale zemlje. On je najsvēobuhvatnija mjere ukupne proizvodne roba i usluga određene države. Koristi se za razne svrhe, ali najvažnija je mjerenje ukupnih rezultata pojedinog gospodarstva.

U tablici broj 4. i grafu broj 3. prikazano je kretanje stope rasta BDP-a u analiziranim tranzicijskim zemljama u razdoblju od 2004. do 2014. godine.

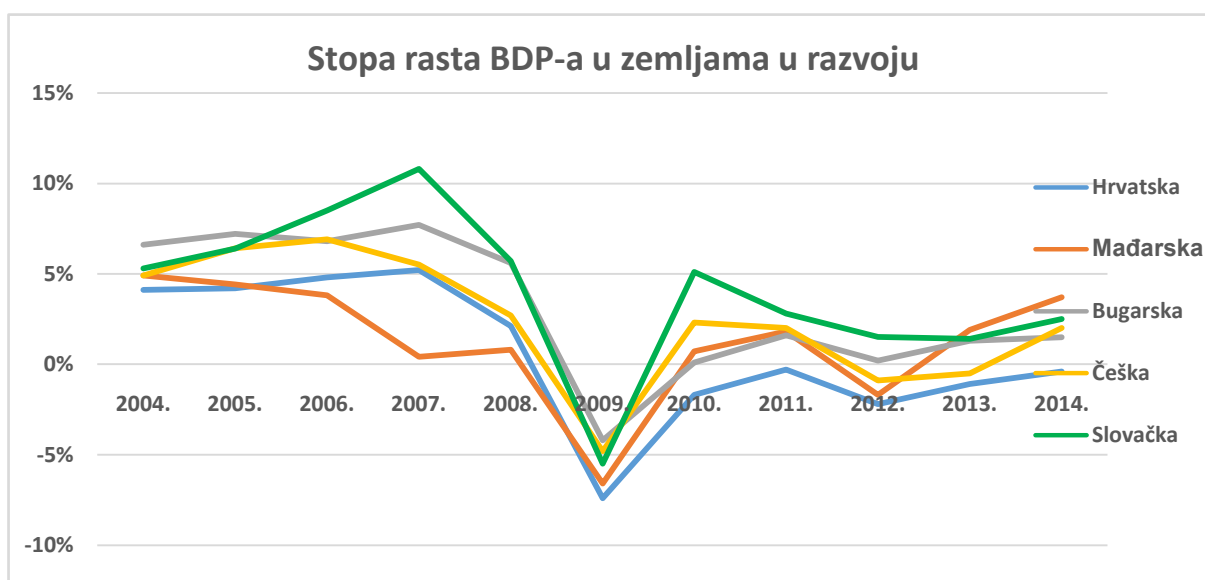
Vidljivo je iz priloženog da je kretanje stope rasta BDP-a prije krize u svim promatranim zemljama osim Mađarske imalo uzlazni trend, dakle BDP je rastao.

Tablica 4: Stopa rasta BDP-a u tranzicijskim zemljama 2004.-2014. g.

Godina	Hrvatska	Mađarska	Bugarska	Češka	Slovačka
2004.	4,1%	4,9%	6,6%	4,9%	5,3%
2005.	4,2%	4,4%	7,2%	6,4%	6,4%
2006.	4,8%	3,8%	6,8%	6,9%	8,5%
2007.	5,2%	0,4%	7,7%	5,5%	10,8%
2008.	2,1%	0,8%	5,6%	2,7%	5,7%
2009.	-7,4%	-6,6%	-4,2%	-4,8%	-5,5%
2010.	-1,7%	0,7%	0,1%	2,3%	5,1%
2011.	-0,3%	1,8%	1,6%	2,0%	2,8%
2012.	-2,2%	-1,7%	0,2%	-0,9%	1,5%
2013.	-1,1%	1,9%	1,3%	-0,5%	1,4%
2014.	-0,4%	3,7%	1,5%	2,0%	2,5%

Izvor: Eurostat - Real GDP growth rate

Graf 3: Stopa rasta BDP-a u tranzicijskim zemljama 2004.-2014. g.

Izvor: vlastita obrada autora

Pojavom globalne financijske krize dolazi do drastičnog pada BDP-a u 2009. godini, ali je veoma važno primijetiti da je u svim zemljama osim nažalost Hrvatske BDP porastao već u 2010. godini te nastavio ostvarivati pozitivne stope u ostalim godinama, dok je u Hrvatskoj pad BDP-a prisutan čak i u 2014. godini, da bi tek u 2015. godini prvi put ostvarena pozitivna stopa rasta BDP-a. Sve to ukazuje na činjenicu da se Hrvatska od svih tranzicijskih zemalja najsporije oporavljala te da je u njoj kriza nažalost najduže trajala.

Kao zaključak usporedbe Hrvatske sa odabranim tranzicijskim zemljama došlo se do zaključka da je svjetska financijska kriza imala snažan utjecaj na pad razine izravnih stranih ulaganja u svim zemljama, naročito u 2009. i 2010. godini. Pri tome treba naglasiti da je od svih analiziranih zemalja Hrvatska privukla najmanje izravnih stranih ulaganja u promatranom razdoblju (cca 20 milijardi eura).

Također, nezaposlenost je jedan od najvećih problema suvremenog svijeta, koji muči veliki broj ljudi. Analizom podataka za odabrane zemlje došlo se do zaključka da je svjetska financijska kriza uvelike utjecala na porast razine nezaposlenosti. Također, treba naglasiti da je i kod nezaposlenosti Hrvatska zemlja sa najslabijim rezultatom, odnosno razina nezaposlenosti je u njoj veća nego u ostalim zemljama, a i najduže od svih zemalja joj je trebalo da se kretanje stope nezaposlenosti smanji (tek 2014. godine).

Naposljetku, kada je riječ o kretanju stope rasta BDP-a, pojavom svjetske financijske krize 2009. godine dolazi do snažnog pada stope rasta BDP-a u svim promatranim zemljama. Ovdje nažalost ponovno treba spomenuti Hrvatsku kao zemlju u kojoj je BDP porastao tek 2015. godine, dok je u ostalim zemljama on porastao već 2010. godine te nastavio pozitivan trend i u ostalim godinama. Sve to govori da se Hrvatska od svih tranzicijskih zemalja najsporije oporavljala te da je u njoj kriza najduže trajala.

Može se usporediti i kretanje BDP-a u Hrvatskoj i u zemljama bivše Jugoslavije, uključujući u Albaniju, a to se vidi u tablici broj 5. Vidljivo je da se najveći pad BDP-a u 2009. godini iskazao u Hrvatskoj te se nastavio i tijekom 2010. godine, dok su ostale zemlje koje su odabrane u navedenoj godini bilježile gospodarski rast.

Tablica 5: Kretanje rasta BDP-a

Zemlja	2003.- 2010.	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011.	2012.*	2013.*
Hrvatska	1,8	4,3	4,9	5,1	2,2	6,0	1,2	0,8	2,0	3,0
Bosna i Hercegovina	3,7	3,9	6,0	6,2	5,7	2,9	0,8	2,1	2,0	2,3
Albanija	5,3	5,8	5,4	5,9	7,7	3,3	3,5	3,0	3,0	3,9
Crna Gora	4,4	4,2	8,6	10,7	6,9	5,7	2,5	2,3	2,5	3,8
Srbija	4,3	5,6	5,2	6,9	5,5	3,1	1,8	2,2	2,5	3,6
Makedonija	3,7	4,4	5	6,1	5	0,9	1,8	2,2	2,5	3,6

Izvor: **World Economic Prospect and Situation 2012**, Washington D.C., 2012, str. 144.

Tijekom 2009. i 2010. godine došlo je do pada realne potrošnje kućanstva od skoro 10%, kao rezultat pada neto realnih dohodaka, što se reflektiralo i kao smanjenje obujma uvoznih dobara. Jednako tako, prema podacima Hrvatske nacionalne banke, tijekom 2010. godine došlo je do stagnacije inozemnog zaduživanja, no valja napomenuti kako je u toj godini došlo do pada privatnog zaduživanja, što je zamijenjeno rastom duga javnog sektora. Tijekom 2010. godine privatno zaduživanje se uglavnom svodilo na refinanciranje postojećeg duga te je pridonijelo rastu inozemnog duga u iznosu od 30 milijuna eura, što je mnogo manje u odnosu na ranije godine.

Problem Hrvatske industrijske proizvodnje svakako leži i u tome što ne postoji strategija upravljanja i razvijanja industrijskog sektora. Hrvatsko gospodarstvo je od svoje neovisnosti do početka krize uvelike ovisilo o domaćoj potražnji, koja je bila jedan od pokretača domaćeg gospodarstva.

3.4. Posljedice krize na poslovanje hrvatskih poduzeća

U ovome dijelu rada napraviti će se prikaz poslovanja hrvatskih poduzeća u razdoblju od 2004. do 2013. godine te vidjeti na koji je način globalna financijska kriza utjecala na njihovo poslovanje. Metodologija je napravljena na način da su se poduzeća grupirala u 3 osnovne grane djelatnosti, a to su građevinski sektor, prehrambena industrija te bankarska industrija. Kod građevinskih poduzeća i poduzeća u prehrambenoj industriji analizirali su se slijedeći pokazatelji: broj zaposlenih, vrijednost ukupne imovine te ostvareni neto rezultat poslovanja. Kod bankarskog sektora analizirani su podaci o broju zaposlenih, vrijednosti neto prihoda od naknada, vrijednosti neto prihoda od provizija i naknada, vrijednosti ukupne imovine te ostvareni neto rezultat poslovanja.

Poduzeća čije poslovanje je analizirano u građevinskom sektoru su: Institut građevinarstva Hrvatske (IGH), Konstruktor, Zagorje Tehnobeton, Dalekovod i Tehnika. Kada je riječ o prehrambenoj industriji, analizirano je poslovanje Podravke, Kraša, Jamnice, Koke te Leda. Za analizu bankarskog sektora odabrano je 5 vodećih banaka u Hrvatskoj, koje zajedno raspoložu sa cca 75% ukupne aktive svih banaka. To su Zagrebačka banka, Privredna banka, Erste banka, Raiffeisen banka te Hypo banka.

Treba naglasiti da u analizu nisu uključena najveća prehrambena poduzeća poput Agrokora, Vindije i Atlantic Grupe, nego samo pojedina poduzeća iz njihovog koncerna, jer su navedeni veliki koncerni tijekom godina mijenjali broj poduzeća koja imaju u svojem vlasništvu, stoga podaci ne bi bili usporedivi, nego su se u analizu uzela isključivo pojedinačna poduzeća, koja nemaju u vlasništvu neka druga poduzeća, a upravo radi postizanja usporedivosti podataka.

3.4.1. Analiza građevinskog sektora

Kada je riječ o građevinskom sektoru, u tablici broj 6., kao i u pripadajućim grafovima, prikazani su zbrojeni rezultati poslovanja odabranih 5 građevinskih poduzeća u analiziranom razdoblju, dakle od 2004. do 2013. godine. Bazna godina je 2008., s obzirom da se globalna financijska kriza pojavila krajem te godine.

Tablica 6: Rezultati poslovanja poduzeća iz građevinskog sektora 2004.-2013. g.

Godina	Broj zaposlenih	Ukupna imovina (000 kn)	Neto dobit/gubitak (000 kn)
2004.	7.049	3.115.163	153.990
2005.	6.806	4.355.035	198.406
2006.	7.001	5.084.771	233.385
2007.	7.064	6.302.115	282.984
2008.	7.146	8.607.351	271.231
2009.	6.962	7.380.869	158.453
2010.	6.299	7.209.395	50.701
2011.	5.348	7.234.601	-168.127
2012.	4.161	5.507.093	-1.742.444
2013.	4.292	5.271.788	-344.359
2013. - 2008.	-2.854	-3.335.563	-615.590

Izvor: Zagrebačka burza (www.zse.hr): Godišnja financijska izvješća

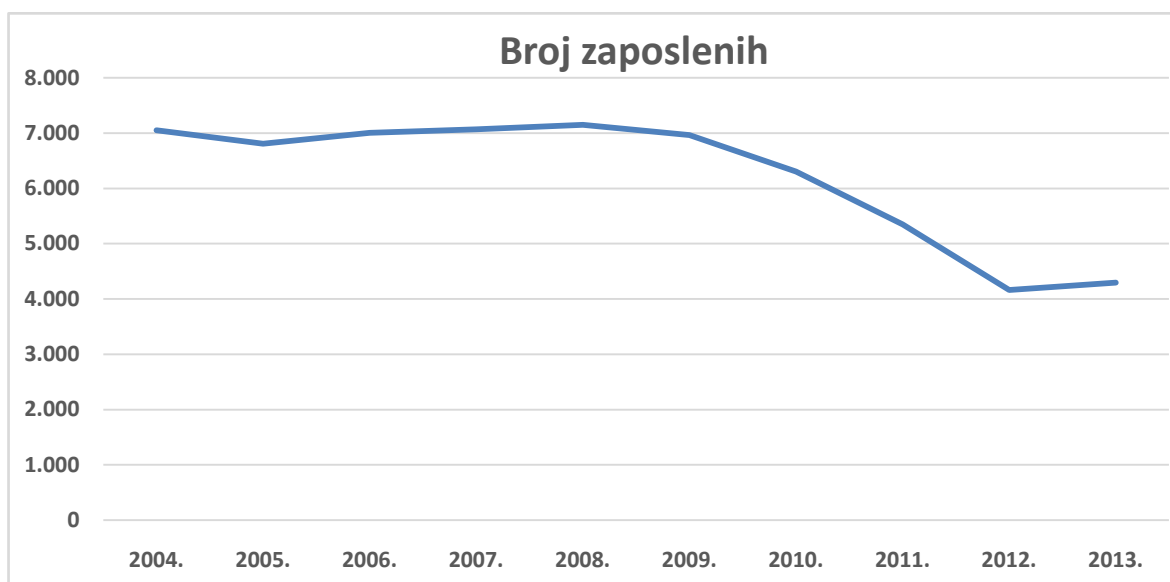
Također, u tablici broj 7. prikazani su indeksi ostvarenja pojedine godine u odnosu na baznu godinu, a u ovom slučaju je bazna 2008. godina.

Tablica 7: Ostvarenja u građevinskom sektoru u odnosu na baznu 2008. godinu

Godina	Broj zaposlenih	Ukupna imovina	Neto dobit
2004.	98,6	36,2	56,8
2005.	95,2	50,6	73,2
2006.	98,0	59,1	86,0
2007.	98,9	73,2	104,3
2008.	100,0	100,0	100,0
2009.	97,4	85,8	58,4
2010.	88,1	83,8	18,7
2011.	74,8	84,1	
2012.	58,2	64,0	
2013.	60,1	61,2	

Izvor: Vlastita obrada autora

Graf 4: Kretanje broja zaposlenih u građevinskom sektoru 2004.-2013. g.

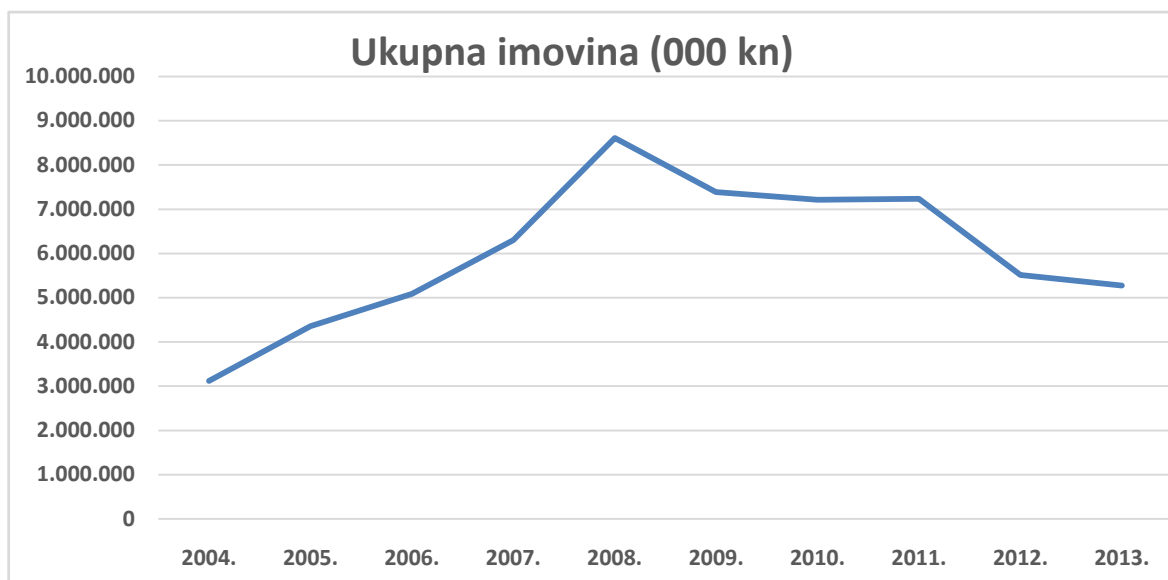
Izvor: Vlastiti prikaz autora

Kada je riječ o kretanju broja zaposlenih, vidljivo je da je broj zaposlenih u građevinskom sektoru rastao do 2008. godine, u kojoj je u analiziranih 5 poduzeća bilo zaposleno ukupno 7.146 zaposlenih, da bi slijedećih godina došlo do znatnog pada te bi 2013. godine broj zaposlenih u analiziranim poduzećima bio 4.292, što je za 2.854 radnika ili 40% manje nego u

baznoj 2008. godini. Već ovaj podatak jasno ukazuje kako je građevinski sektor pretrpio velike gubitke kao posljedicu krize.

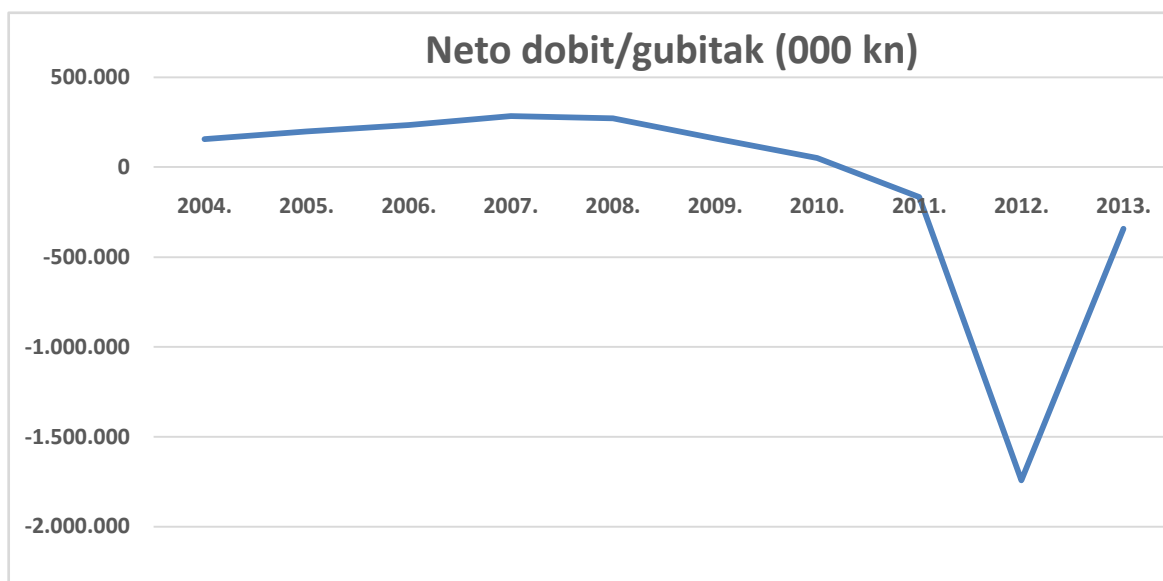
Kada je riječ o kretanju vrijednosti ukupne imovine, vidljivo je da je njezina vrijednost rasla do 2008. godine, kada je njezina vrijednost u analiziranih 5 poduzeća iznosila 8,6 milijardi kuna. Slijedećih godina je došlo do pada vrijednosti ukupne imovine te smanjenja investicija te je vrijednost ukupne imovine 2013. godine bila 5,27 milijardi kuna, što je za 3,34 milijardu kune ili 39% manje nego u baznoj 2008. godini. Dakle, podatak o vrijednosti ukupne imovine građevinskih poduzeća također jasno ukazuje na snažan negativan utjecaj globalne financijske krize.

Graf 5: Kretanje vrijednosti ukupne imovine u građevinskom sektoru 2004.-2013. g.

Izvor: Vlastiti prikaz autora

Graf 6: Kretanje vrijednosti neto dobiti/gubitka u građevinskom sektoru 2004.-2013. g.

Izvor: Vlastiti prikaz autora

Treći pokazatelj koji se analizira kod prikaza poslovanja odabranih poduzeća iz građevinskog sektora u Hrvatskoj je kretanje ostvarenog neto dobitka ili gubitka. Vidljivo je da je do 2007. godine rasla neto dobit promatranih poduzeća, što je bila posljedica građevinskog boom-a koji se događao u Hrvatskoj tih godina. Pojavom globalne financijske krize dolazi do velikih problema u poslovanju hrvatskih građevinskih poduzeća te se smanjuje poslovni rezultat (iako do kraja 2010. godine promatrano poduzeća posluju pozitivno), da bi se kulminacija dogodila 2012. godine, kada je ostvaren ukupni gubitak od 1,74 milijardi kuna. Te godine su velike gubitke ostvarili Dalekovod (441 milijun kuna), IGH (496 milijuna kuna), Zagorje Tehnobeton (27 milijuna kuna) te Konstruktor (780 milijuna kuna). Stanje se malo popravilo u 2013. godini te se gubitak smanjio na 344 milijuna kuna, što je ipak za 616 milijuna kuna slabije ostvaren rezultat nego u baznoj 2008. godini.

Svi navedeni podaci ukazuju kako je globalna financijska kriza snažno pogodila hrvatski građevinski sektor te poduzeća imaju velike probleme u poslovanju, što se odražava u činjenici da se praktički sva analizirana poduzeća nalaze u postupku predstečajne nagodbe i sličnim problemima.

3.4.2. Analiza prehrambene industrije

Kada je riječ o prehrambenoj industriji, u tablici broj 8., kao i u pripadajućim grafovima, prikazani su zbrojeni rezultati poslovanja odabranih 5 poduzeća (Podravka, Ledo, Kraš, Jamnica i Koka) u analiziranom razdoblju, dakle od 2004. do 2013. godine. Bazna godina je 2008., s obzirom da se globalna financijska kriza pojavila krajem te godine.

Tablica 8: Rezultati poslovanja poduzeća iz prehrambene industrije 2004.-2013. g.

Godina	Broj zaposlenih	Ukupna imovina (000 kn)	Neto dobit/gubitak (000 kn)
2004.	10.295	6.012.832	145.777
2005.	10.592	6.085.043	158.630
2006.	10.519	6.455.251	159.435
2007.	10.746	7.156.788	182.803
2008.	10.725	8.031.291	200.390
2009.	10.101	8.019.754	-66.710
2010.	10.070	7.669.750	184.372
2011.	10.183	7.804.987	183.461
2012.	9.933	7.973.493	195.040
2013.	9.996	8.689.379	227.381
2013. - 2008.	- -729	658.088	26.991

Izvor: Zagrebačka burza (www.zse.hr): Godišnja financijska izvješća

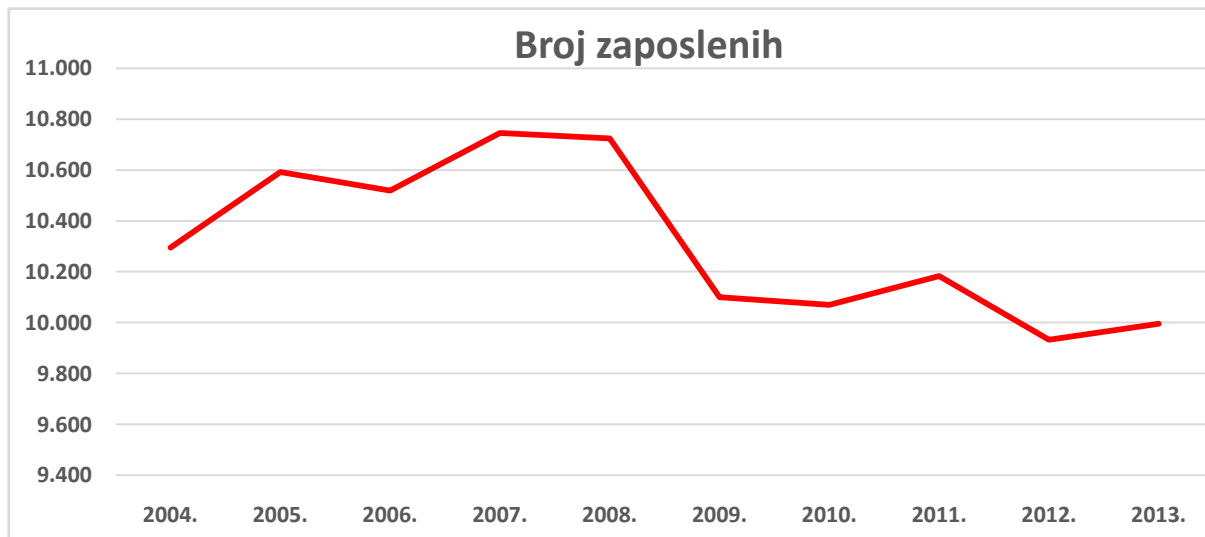
Također, u tablici broj 9. prikazani su indeksi ostvarenja pojedine godine u odnosu na baznu godinu, a u ovom slučaju je bazna 2008. godina.

Tablica 9: Ostvarenja u prehrambenoj industriji u odnosu na bazu 2008. godinu

Godina	Broj zaposlenih	Ukupna imovina	Neto dobit
2004.	96,0	74,9	72,7
2005.	98,8	75,8	79,2
2006.	98,1	80,4	79,6
2007.	100,2	89,1	91,2
2008.	100,0	100,0	100,0
2009.	94,2	99,9	
2010.	93,9	95,5	92,0
2011.	94,9	97,2	91,6
2012.	92,6	99,3	97,3
2013.	93,2	108,2	113,5

Izvor: Vlastita obrada autora

Graf 7: Kretanje broja zaposlenih u prehrambenoj industriji 2004.-2013. g.

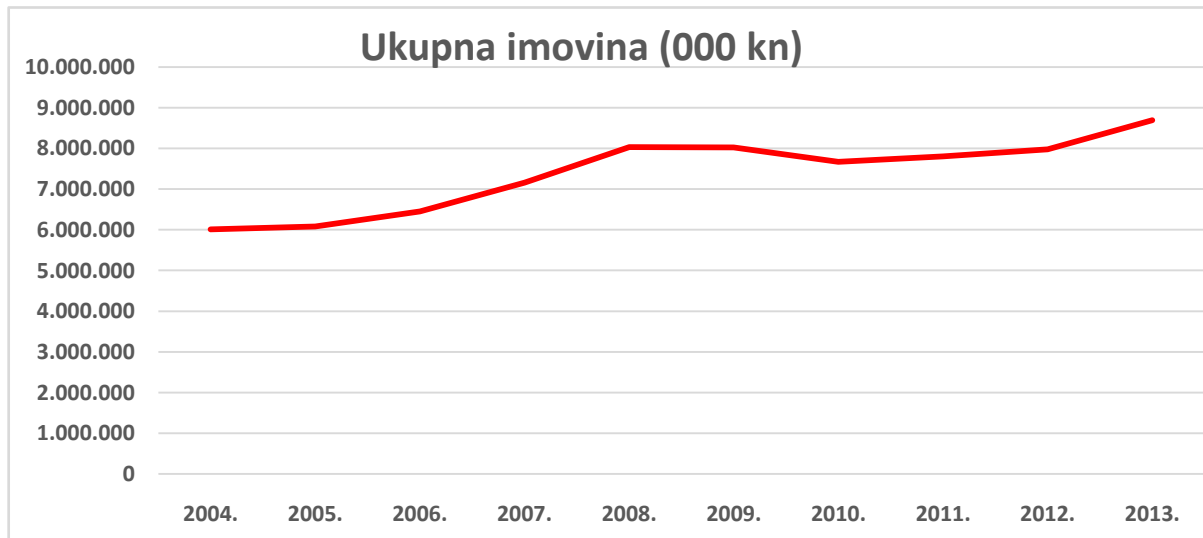

Izvor: Vlastiti prikaz autora

Kada je riječ o kretanju broja zaposlenih, vidljivo je da je broj zaposlenih u hrvatskoj prehrambenoj industriji rastao do 2007. godine, u kojoj je u analiziranih 5 poduzeća bilo zaposleno ukupno 10.746 zaposlenih, da bi slijedećih godina došlo do postepenog pada te bi 2013. godine broj zaposlenih u analiziranim poduzećima bio 9.996, što je za 729 radnika ili 7% manje nego u baznoj 2008. godini. Ovaj podatak ukazuje kako je i prehrambena industrija

pretrpjela određene gubitke kao posljedicu krize, ali taj utjecaj nije bio ni približno takve snage kakva je bila u građevinskom sektoru.

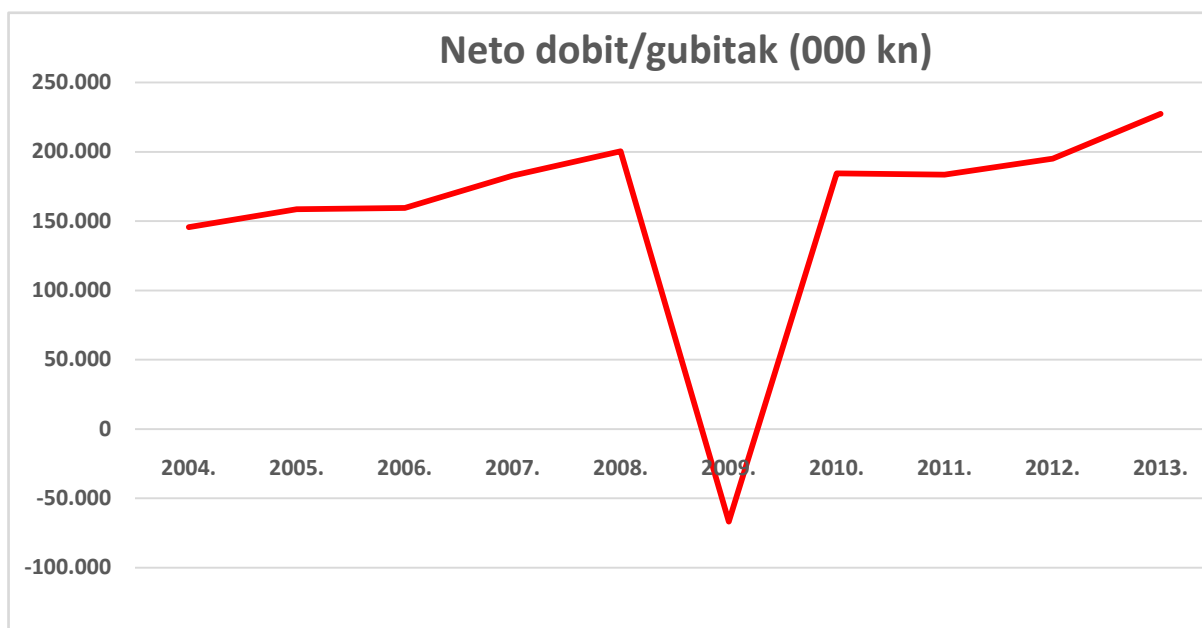
Graf 8: Kretanje vrijednosti ukupne imovine u prehrambenoj industriji 2004.-2013. g.

Izvor: Vlastiti prikaz autora

Kada je riječ o kretanju vrijednosti ukupne imovine, vidljivo je da je njezina vrijednost rasla do 2008. godine, kada je njezina vrijednost u analiziranih 5 poduzeća iznosila 8,03 milijardi kuna. Slijedećih godina je došlo do pada vrijednosti ukupne imovine te smanjenja investicija, ali se 2013. godine trend ipak okrenuo te je vrijednost ukupne imovine bila 8,69 milijardi kuna, što je za 658 milijuna kuna ili 8,2% više nego u baznoj 2008. godini. Dakle, podatak o vrijednosti ukupne imovine prehrambenih poduzeća također ukazuje na negativan utjecaj globalne financijske krize do 2012. godine, dok je u 2013. godini ipak došlo do porasta.

Graf 9: Kretanje vrijednosti neto dobiti/gubitka u prehrambenoj industriji 2004.-2013. g.

Izvor: Vlastiti prikaz autora

Treći pokazatelj koji se analizira kod prikaza poslovanja odabranih poduzeća iz prehrambene industrije u Hrvatskoj je kretanje ostvarenog neto dobitka ili gubitka. Vidljivo je da je do 2008. godine rasla neto dobit promatranih poduzeća. Pojavom globalne financijske krize dolazi do problema u poslovanju hrvatskih prehrambenih poduzeća te se već 2009. godine ostvaruje ukupno negativni rezultat, koji je prvenstveno bio posljedica velikih problema u poslovanju Podravke, koja je te godine ostvarila 333 milijuna kuna gubitka. Ipak, slijedećih godina poduzeća ostvaruju dobit, koja je ukupno manja nego bazne 2008. godine. Tek 2013. godine je ostvarena veća ukupna neto dobit u odnosu na baznu 2008. godinu i to za 27 milijuna kuna ili za 13,5%.

Svi navedeni podaci ukazuju kako je globalna financijska kriza imala negativan utjecaj na hrvatsku prehrambenu industriju, ali niti približno takvom snagom kakvom je zadesila građevinski sektor. Nakon početnih problema u 2009. godini, prehrambena poduzeća su počela poslovati pozitivno i taj trend je doveo do toga da su u 2013. godini ostvarili ukupno bolje rezultate nego u baznoj 2008. godini. Također, pokazatelji govore da prehrambena poduzeća bolje posluju nego u godinama prije krize (2005., 2006., 2007.), osim što imaju neznatno manji broj zaposlenih, što je opet posljedica osuvremenjivanja proizvodnih tehnologija i posljedično zamjene ljudskog rada od strane strojeva.

3.4.3. Analiza bankarske industrije

Kada se analizira hrvatski bankarski sektor, u tablici broj 10., kao i u pripadajućim grafovima, prikazani su zbrojeni rezultati poslovanja odabranih 5 najvećih hrvatskih banaka (Zagrebačka, Privredna, Erste, Raiffeisen i Hypo banka), koje zajedno drže više od 75% hrvatskog bankarskog tržišta, što znači da je hrvatsko bankarsko tržište jako koncentrirano. Analizirano je poslovanje 5 najvećih banaka u razdoblju od 2004. do 2013. godine, gdje je kao bazna godina uzeta 2008., s obzirom da se globalna financijska kriza pojavila krajem te godine. Kao što je već ranije navedeno, analizirano je 5 podataka iz poslovanja banaka, a to su broj zaposlenih, ostvareni neto prihod od kamata, ostvareni neto prihod od naknada i provizija, vrijednost ukupne imovine te ostvarena neto dobit ili gubitak u poslovanju.

Tablica 10: Rezultati poslovanja poduzeća iz bankarskog sektora 2004.-2013. g.

Godina	Broj zaposlenih	Neto prihod od kamata (000 kn)	Neto prihod od naknada i provizija (000 kn)	Ukupna imovina (000 kn)	Neto dobit/gubitak (000 kn)
2004.	11.164	4.620.880	1.212.802	165.325.732	2.210.673
2005.	12.129	4.966.635	1.414.518	189.057.850	2.498.090
2006.	12.395	5.433.454	1.595.439	218.228.152	2.696.091
2007.	13.042	6.069.477	2.067.900	245.709.236	3.180.188
2008.	13.969	7.377.547	2.124.870	265.404.613	3.930.698
2009.	14.238	7.736.717	2.205.474	284.270.208	3.416.170
2010.	13.887	8.625.567	2.402.875	293.140.069	3.354.137
2011.	13.819	9.199.256	2.223.623	307.821.462	3.333.361
2012.	13.056	8.384.006	2.164.083	300.553.538	2.837.975
2013.	12.920	8.003.520	2.236.432	295.244.797	922.681
2013. - 2008.	-1.049	625.973	111.562	29.840.184	-3.008.017

Izvor: Zagrebačka burza (www.zse.hr): Godišnja financijska izvješća

Također, u tablici broj 11. prikazani su indeksi ostvarenja pojedine godine u odnosu na baznu godinu, a u ovom slučaju je bazna 2008. godina.

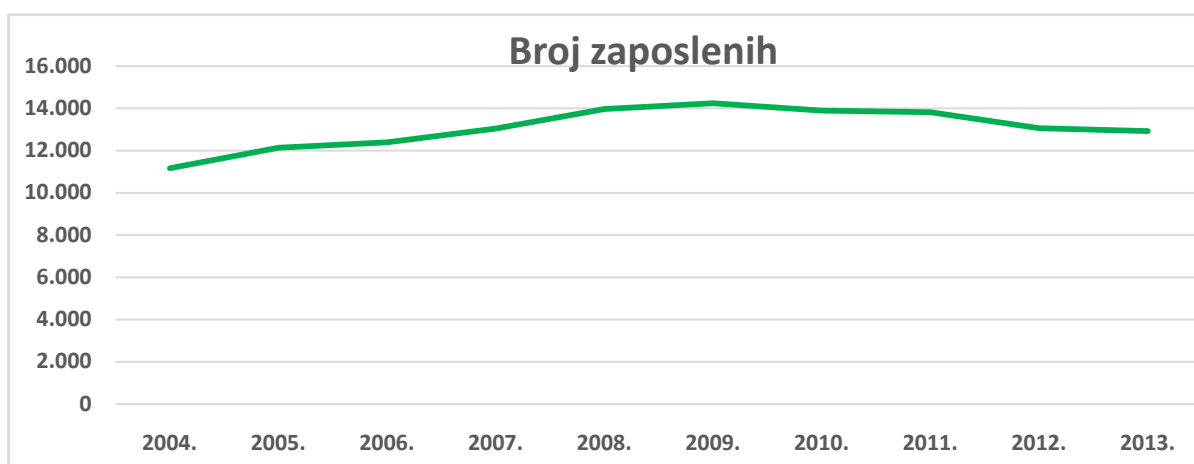
Tablica 11: Ostvarenja u bankarskom sektoru u odnosu na baznu 2008. godinu

Godina	Broj zaposlenih	Neto prihod od kamata	Neto prihod od naknada i provizija	Ukupna imovina	Neto dobit
2004.	79,9	62,6	57,1	62,3	56,2
2005.	86,8	67,3	66,6	71,2	63,6
2006.	88,7	73,6	75,1	82,2	68,6
2007.	93,4	82,3	97,3	92,6	80,9
2008.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2009.	101,9	104,9	103,8	107,1	86,9
2010.	99,4	116,9	113,1	110,5	85,3
2011.	98,9	124,7	104,6	116,0	84,8
2012.	93,5	113,6	101,8	113,2	72,2
2013.	92,5	108,5	105,3	111,2	23,5

Izvor: Vlastita obrada autora

Kada je riječ o kretanju broja zaposlenih, vidljivo je da je broj zaposlenih u hrvatskoj bankarskoj industriji rastao do 2009. godine, u kojoj je u analiziranih 5 banaka bilo zaposleno ukupno 14.238 zaposlenih, da bi slijedećih godina došlo do postepenog pada te bi 2013. godine broj zaposlenih u analiziranim bankama bio 12.920, što je za 1.049 radnika ili 7,5% manje nego u baznoj 2008. godini. Ovaj podatak ukazuje kako je i bankarska industrija pretrpjela određene gubitke kao posljedicu krize, ali taj utjecaj nije bio ni približno takve snage kakva je bila u građevinskom sektoru.

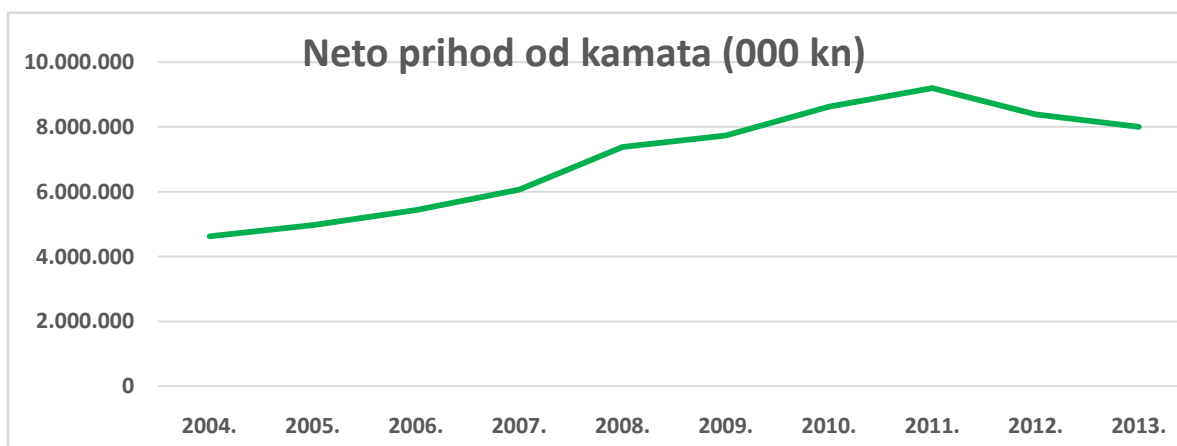
Graf 10: Kretanje broja zaposlenih u bankarskom sektoru 2004.-2013. g.

Izvor: Vlastiti prikaz autora

Jedan od najvažnijih finansijskih pokazatelja poslovanja banaka jest ostvarenje neto kamatnog prihoda, što predstavlja razliku od svih prihoda po kamatama koje banka ostvaruje (kamate po danim kreditima, kamate po vrijednosnim papirima koje ima u portfelju i slično) te svih rashoda od kamata koje banka plaća (kamate na štednju klijenata i slično). Vidljivo je da ovaj pokazatelj kontinuirano raste do 2011. godine, a nakon toga ipak dolazi do njegovog pada. U 2013. godini analizirane banke su ostvarile 8 milijardi neto kamatnog prihoda, što je za 626 milijuna kuna ili za 8,5% više nego u baznoj 2008. godini, ali je ipak za 1,2 milijarde kuna manje nego rekordne 2011. godine. Ovaj pad je nastao zbog općeg trenda smanjenja kamatnih stopa, s obzirom na činjenicu da banke raspolažu sa velikim iznosima sredstava koje nemaju kome plasirati, s obzirom na opće smanjenje gospodarske aktivnosti.

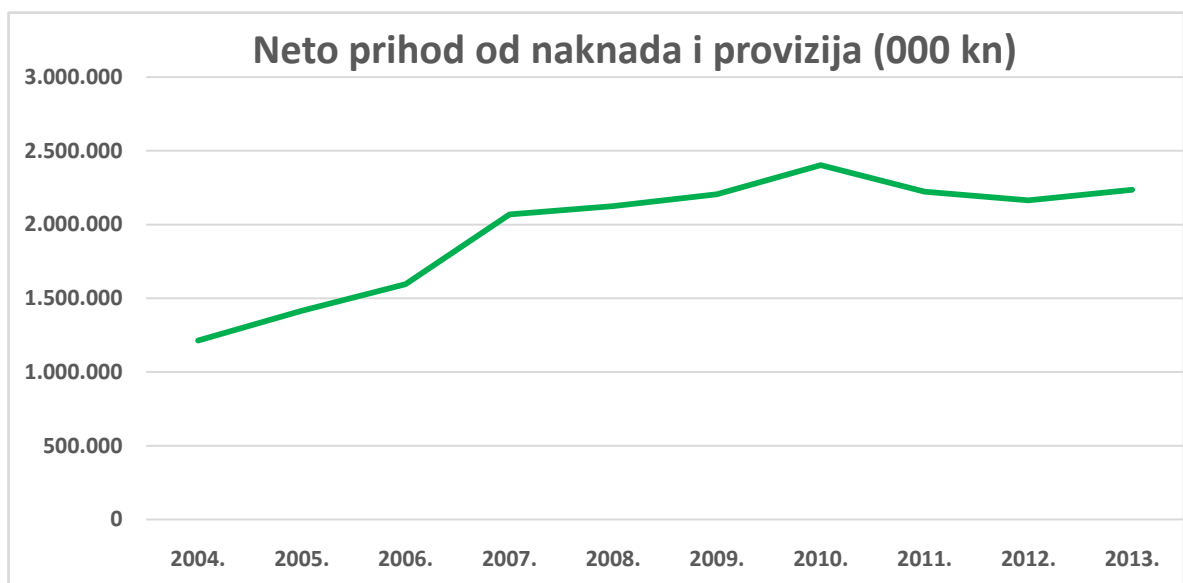
Graf 11: Kretanje ostvarenja neto prihoda od kamata u bankarskom sektoru 2004.-2013. g.

Izvor: Vlastiti prikaz autora

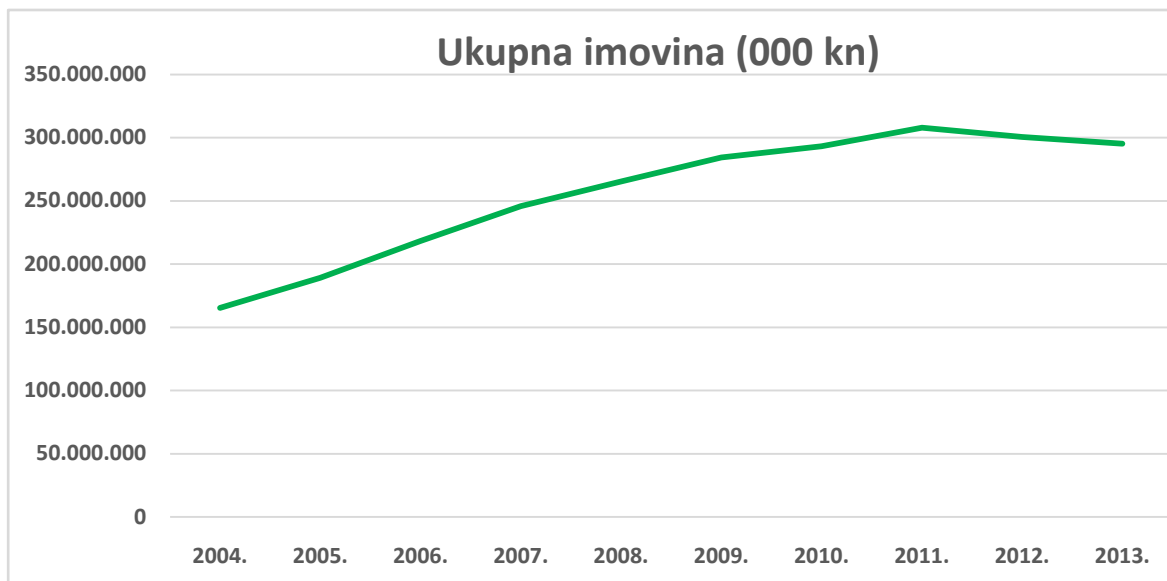
Još jedan veoma važan pokazatelj poslovanja banaka je ostvarenje neto prihoda od naknada i provizija, što predstavlja razliku od svih prihoda po naknadama i provizijama koje banka naplaćuje za svoje usluge te svih rashoda od naknada i provizija koje banka plaća. Vidljivo je da ovaj pokazatelj kontinuirano raste do 2010. godine, a nakon toga ipak dolazi do njegovog pada. U 2013. godini analizirane banke su ostvarile 2,24 milijardi kuna neto prihoda od naknada i provizija, što je za 112 milijuna kuna ili za 5,3% više nego u baznoj 2008. godini.

Graf 12: Kretanje neto prihoda od naknada i provizija u bankarskom sektoru 2004.-2013. g.

Izvor: Vlastiti prikaz autora

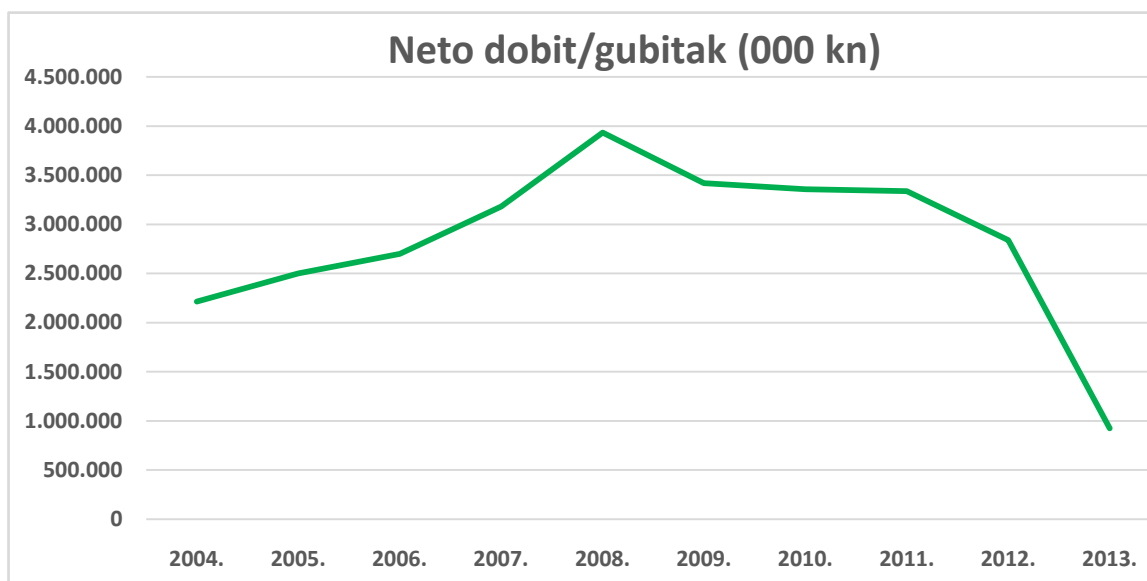
Graf 13: Kretanje vrijednosti ukupne imovine u bankarskom sektoru 2004.-2013. g.

Izvor: Vlastiti prikaz autora

Kada je riječ o ostvarenu neto dobiti ili gubitka u poslovanju, iz priložene tabele i grafa je vidljivo da neto dobit banaka kontinuirano raste do 2008. godine, dakle do pojave globalne financijske krize. Nakon toga dolazi do konstantnog pada neto dobiti te su banke 2013. godine ostvarile ukupno 923 milijuna kuna dobiti, što je za 3 milijarde kuna ili 76,5% manje nego u baznoj 2008. godini. Pri tome treba naglasiti da je sliku posebice narušila Hypo banka, koja je u 2013. godini ostvarila gubitak od 500 milijuna kuna, dok sve ostale banke posluju pozitivno, ali znatno manje nego u godinama prije krize. Glavni razlog tome je to što banke moraju izdvajati znatno veće iznose rezervacija za pokrivanje teško naplativih kredita, koje su ranijih godina prilično olako odobravale. Naime, uslijed snažne kreditne ekspanzije banke su odobravale velike iznose kredita, a pojavom krize mnogi štediše i poduzeća su zapeli u probleme te ne mogu vraćati kreditne obveze. Upravo iz toga razloga, sukladno i znatno postroženim zakonskim propisima, banke moraju izdvajati velike iznose rezervacija za takve problematične kredite i upravo to utječe na manje iznose dobiti.

Graf 14: Kretanje vrijednosti neto dobiti/gubitka u bankarskom sektoru 2004.-2013. g.

Izvor: Vlastiti prikaz autora

Svi navedeni podaci ukazuju kako je globalna financijska kriza imala negativan utjecaj i na hrvatski bankarski sektor, ali u znatno manjoj mjeri nego na prehrambeni i pogotovo građevinski sektor. Banke su smanjile broj zaposlenih te ostvaruju manje iznose neto dobiti, ali su im poslovni rezultati još uvijek jako dobri te se ostvarena dobit kreće otprilike na onoj razini od prije pojave globalne financijske krize.

Kao zaključak se može istaknuti činjenica da su u radu prikazane vrijednosti stanja ukupne imovine promatranih poduzeća iz građevinske i prehrambene industrije. Vidljivo je smanjenje ukupne imovine u građevinskom sektoru u iznosu od 3,34 milijarde kuna ili 39% u odnosu na baznu 2008. godinu. Smanjenje ukupne imovine podrazumijeva i smanjenje ukupnih investicija, s obzirom da su one sastavni dio imovine. Kada je riječ o prehrambenoj industriji, trend kretanja vrijednosti ukupne imovine je u istom (padajućem) smjeru kao i kod građevinskog sektora, ali je znatno blaži te se bilježi znatno slabiji pad. Naravno, to podrazumijeva i smanjenje investicija. Oba promatrana sektora bilježe pad investicija u razdoblju nakon nastanka globalne financijske krize.

Također, u radu su prikazane vrijednosti stanja ukupne imovine promatranih poduzeća iz građevinske i bankarske industrije, kretanje broja zaposlenih te ostvarenje ukupnog rezultata. Kada je riječ o broju zaposlenih, on se u analiziranim poduzećima građevinskog sektora u odnosu na baznu 2008. godinu smanjio za 2.854 zaposlena ili za 40%, dok se u bankarskom

sektoru smanjio za 1.049 ili za 7,5%. Nadalje, kada je riječ o ostvarenom neto dobitku ili gubitku, treba naglasiti da analizirana građevinska poduzeća u posljednje 3 godine posluju s negativnim predznakom i da je u tom razdoblju ostvareno ukupno 2,25 milijardi kuna neto gubitka. S druge strane, neto dobit banaka je također znatno pala, ali one i nadalje ostvaruju vrlo visoke razine dobiti (osim Hypo banke), bez obzira na činjenicu što je financijska kriza uzrokovala porast broja nenaplativih kredita, a koji onda izravno utječu na visinu ostvarenog poslovnog rezultata banaka kroz rezervacije za pokriće gubitaka od tih kredita. Dakle, iako oba promatrana sektora bilježe pad broja zaposlenih te smanjenje ostvarenog poslovnog rezultata u razdoblju nakon nastanka globalne financijske krize, taj je utjecaj znatno više izražen u građevinskom nego u bankarskom sektoru, što znači da je globalna financijska kriza jače utjecala na građevinski sektor nego na bankarski sektor u Hrvatskoj.

4. Zaključak

Financijski razvoj bez ikakve sumnje predstavlja jedno od najznačajnijih sastavnica globalnog razvoja, koja u jako značajnoj mjeri određuje brzinu i uspješnost pojedine zemlje. Razvijeno i učinkovito financijsko tržište vrlo je važan, praktički neophodan preduvjet za svaku nacionalnu ekonomiju. Novac u suvremenom svijetu predstavlja kupovnu moć koja se upotrebljava kao sredstvo razmjene i sredstvo plaćanja, a osim toga se koristi još i kao rezerva kupovne moći, ili kao oblik imovine. Normalno funkcioniranje gospodarstva neke zemlje pretpostavlja i zahtijeva određeni stupanj opskrbljenosti novcem, a svaki (čak i blagi) poremećaj u procesu kolanja novca odražava se u realnim gospodarskim kretanjima. Upravo je to razlog što monetarna politika kao jedno od svojih osnovnih pitanja ima proučavanje novčanog kolanja i njezinih zakonitosti.

Poduzeća su, zbog sve snažnije konkurencije i sve bolje informiranosti kupaca, prisiljena značajno promijeniti svoja strateška promišljanja. Ukoliko žele izgraditi održivu konkurentsku sposobnost i prednost na trenutnim, kao i na budućim tržištima, moraju iz temelja mijenjati i svoj način razmišljanja. U današnjoj je poslovnoj okolini na poduzeće nužno potrebno gledati kao na otvoreni dinamički sustav, koji vrši kontinuiranu i neprestanu interakciju sa svojom okolinom i čiji je lanac vrijednosti samo jedan mali dio ukupnog lanca vrijednosti, u kojem sudjeluju i dobavljači i kupci poduzeća.

Posljednja globalna financijska i gospodarska kriza na bolan je način utvrdila činjenicu da je neophodno bolje reguliranje tržišta kapitala. Teško je očekivati da se tržište može samo korigirati i maksimalizirati društveno blagostanje. Kriza je bila globalnih razmjera te se odrazila na gospodarstvo velikog broja zemalja. Analizirajući utjecaj krize na Hrvatsku i odabrane tranzicijske zemlje, nameće se zaključak da je ista imala snažan utjecaj na njih, prvenstveno kroz smanjivanje razine izravnih stranih ulaganja, porasta stope nezaposlenosti te smanjivanja stope rasta BDP-a. Ipak, treba naglasiti da su sve analizirane zemlje imale brži oporavak od Hrvatske, u kojoj je kriza najduže trajala te je tek 2014. godine ostvaren pad stope nezaposlenosti, a tek 2015. godine je ostvarena pozitivna stopa rasta BDP-a, dok se to u drugim zemljama ostvarilo već 2010. i 2011. godine.

Također, u radu su analizirani podaci o poslovanju odabranih velikih hrvatskih poduzeća iz prehrambenog, građevinskog i bankarskog sektora. Analizirani su podaci u razdoblju od 2004. do 2013. godine te su analizom raspoloživih podataka utvrđena određena kretanja na tom tržištu. U radu su potvrđene postavljene 2 glavne hipoteze, a to su da su za vrijeme globalne financijske krize smanjene investicije najvećih hrvatskih poduzeća te da je globalna financijska kriza jače utjecala na građevinski sektor nego na bankarski sektor u Hrvatskoj.

Prema svim segmentima vidljivo je da tržište ne posjeduje auto stabilizirajući faktor, već je potrebna, može se reći, Keynesova vidljiva ruka pored nevidljive. Iako neophodna, regulacija sadrži i stanovite nuspojave: usporava brzinu razvoja novih inovacija, dok je upravo neregulirana financijska inovacija sagradila nestabilnost koja je kulminirala u krizi svjetskih razmjera. Intervencija države u gospodarski sektor, odnosno njegova regulacija, jest bitan politički i društveni proces te je s toga fundamentalnog značaja pronaći balans međudjelovanja i povratne veze između gospodarstva i politike.

Kako su interesi veliki, posebno na financijskim tržištima, potrebno je osigurati djelovanje za dobrobit svih, a ne isključivo za interese uskog kruga povlaštenih pojedinaca. Potrebno je postići ravnotežu demokracije, kao jedan od najvažnijih ciljeva politike, i moći tržišta, kao jednog od najvažnijih segmenata ekonomije. Na današnjem stupnju društvenog razvoja, nije realno očekivati propast kapitalizma, jer jednostavno ne postoji adekvatna supstitucija.

Europa također doživljava ekonomski rast, no ostaje upitno dali je taj rast posljedica gospodarskog rasta svih država ili se gospodarski rast događa zbog Njemačke koja je postala glavna ekonomska sila Europe i gospodarski pokretač iste. Kao veliki igrač u posljednje vrijeme pojavila se Turska, koja, može se slobodno reći, ucjenjuje Europsku uniju s izbjegličkom krizom koja je veliki teret za zemlje EU. Danas, situacija u Hrvatskoj trenutno je pozitivna što se očituje kroz relativno veliki gospodarski rast u odnosu na proteklo razdoblje i predstavlja ohrabrujući podatak. Potrebna je veća razina odgovornosti svih subjekata na financijskom tržištu u svakom pogledu i to je ključni čimbenik sprječavanja nastanka novih ekonomskih poremećaja.

U Koprivnici, ____ listopada 2017.

Potpis: _____

5. Literatura

1. Babić, A. **Teorija i stvarnost inozemnih ulaganja u svijetu i u tranzicijskim zemljama s posebnim osvrtom na Hrvatsku**, Hrvatska narodna banka, Zagreb, 2001.
2. Babić, A., Babić, M. **Međunarodna ekonomija: 5. dopunjeno izdanje**, MATE, Zagreb, 2000.
3. Babić A., Babić, M. **Međunarodna ekonomija: 7. dopunjeno i izmijenjeno izdanje**, Sigma savjetovanja, Zagreb, 2008
4. Babić, M. **Ekonomija: uvod u analizu i politiku**, Novi informator, Zagreb, 2009.
5. Basel Committee on Banking Supervision **International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards - A revised Framework**, Bank for International Settlements, 2006.
6. Crouhy, M., Galai, D., Mark, R. **Risk Management**, McGraw Hill, New York, 2001.
7. Državni zavod za statistiku **Statistički ljetopis Republike Hrvatske**, Zagreb, 2011.
8. Gregurek, M., Vidaković, N. **Bankarsko poslovanje**, RRiF, Zagreb, 2011.
9. Hanih, G. (2011.) **Euro katastrofa na vidiku**, Albatros plus, Beograd, 2011.
10. Laeven, L., Valencia, F. **Systemic Banking Crises Database: An Update**, IMF working paper, 2012.
11. Lazibat, T., Kolaković, M. **Međunarodno poslovanje u uvjetima globalizacije**, Sinergija, Zagreb, 2004.
12. Mayo, H. **Investments - an Introduction: 10th edition**, Cengage Learning, 2012.
13. Mishkin, F. S., Eakins, G. S. **Financijske institucije i tržišta**, MATE, Zagreb, 2005.
14. Perić, T. **Ekonomska politika**, Visoka škola za poslovanje i upravljanje "Baltazar Adam Krčelić", Zaprešić, 2011.

15. Prga, I. **Stabilnost hrvatskog bankarskog sustava: Jesu li bankovne krize prošlost**, Ekonomija, RiFIN, 13 (1), 2006., Zagreb, str. 141-156
16. Saez, E. **Striking it Richer: The Evolution of Top Incomes in the United States**, Berkeley, 2008.
17. Samuelson, P., Nordhaus, W. **Economics**, McGraw-Hill, 2004.
18. Sopek, P. **(Utjecaj financijske krize na primarni proračunski deficit i javni dug Hrvatske**, Financijska teorija i praksa 33 (3), 2009., Zagreb, str. 277-302

19. Šverko, I. **Upravljanje nekreditnim rizicima u hrvatskim financijskim institucijama**, HIBO, Zagreb, 2007.
20. Trichet, J. **The ECB's response to the financial crisis**, 2010.
21. Tuškan, B. **Upravljanje rizicima upotrebom financijskih derivativa u RH**, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 7(1), 2009. Zagreb, str. 7-22
22. **World Economic Situation and Prospects 2012.**, Washington, 2012

Popis tablica

Tablica 1. Kretanje BDP-a u odabranim zemljama.....	18
Tablica 2: Izravna strana ulaganja u tranzicijske zemlje 2004.-2014. g. (mil. EUR)	21
Tablica 3: Stopa nezaposlenosti u tranzicijskim zemljama 2004.-2014. g.	23
Tablica 4: Stopa rasta BDP-a u tranzicijskim zemljama 2004.-2014. g.....	25
Tablica 5: Kretanje rasta BDP-a.....	27
Tablica 6: Rezultati poslovanja poduzeća iz građevinskog sektora 2004.-2013. g.....	29
Tablica 7: Ostvarenja u građevinskom sektoru u odnosu na baznu 2008. godinu	30
Tablica 8: Rezultati poslovanja poduzeća iz prehrambene industrije 2004.-2013. g.....	33
Tablica 9: Ostvarenja u prehrambenoj industriji u odnosu na baznu 2008. godinu.....	34
Tablica 10: Rezultati poslovanja poduzeća iz bankarskog sektora 2004.-2013. g.....	37
Tablica 11: Ostvarenja u bankarskom sektoru u odnosu na baznu 2008. godinu	38

Popis grafova

Graf 1: Izravna strana ulaganja u tranzicijske zemlje 2004.-2014. g. (mil. EUR).....	21
Graf 2: Stopa nezaposlenosti u tranzicijskim zemljama 2004.-2014. g.	23
Graf 3: Stopa rasta BDP-a u tranzicijskim zemljama 2004.-2014. g.	25
Graf 4: Kretanje broja zaposlenih u građevinskom sektoru 2004.-2013. g.....	30
Graf 5: Kretanje vrijednosti ukupne imovine u građevinskom sektoru 2004.-2013. g.....	31
Graf 6: Kretanje vrijednosti neto dobiti/gubitka u građevinskom sektoru 2004.-2013. g.	32
Graf 7: Kretanje broja zaposlenih u prehrambenoj industriji 2004.-2013. g.	34
Graf 8: Kretanje vrijednosti ukupne imovine u prehrambenoj industriji 2004.-2013. g.....	35
Graf 9: Kretanje vrijednosti neto dobiti/gubitka u prehrambenoj industriji 2004.-2013. g.	36
Graf 10: Kretanje broja zaposlenih u bankarskom sektoru 2004.-2013. g.....	39
Graf 11: Kretanje ostvarenja neto prihoda od kamata u bankarskom sektoru 2004.-2013. g..	39

Graf 12: Kretanje neto prihoda od naknada i provizija u bankarskom sektoru 2004.-2013. g.	40
Graf 13: Kretanje vrijednosti ukupne imovine u bankarskom sektoru 2004.-2013. g.	41
Graf 14: Kretanje vrijednosti neto dobiti/gubitka u bankarskom sektoru 2004.-2013. g.....	42

Popis slika

Slika 1: Odnos rizika i povrata	5
Slika 2. Kamatna stopa FED-a	15
Slika 3. Isplaćeni bonusi financijskom sektoru	16

Sveučilište Sjever

IZJAVA O AUTORSTVU I SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, ZORAN BREZNIČKI (ime i prezime) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom UTJEČAJ FINANCIJSKIH KRIZA NA NACIONALNO GOSPODARSTVO (upisati naslov) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Zoran Breznički
(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, ZORAN BREZNIČKI (ime i prezime) neopozivo izjavljujem da sam suglasan/na s javnom objavom završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom _____ (upisati naslov) čiji sam autor/ica.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Zoran Breznički
(vlastoručni potpis)